

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

autor: Lucie Myslíková

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Pedagog jako oběť šikany

Autor: Lucie Myslíková

Vedoucí práce: doc. JUDr. Dr. Jan Hejda Ph.D.

Studijní program Sociální pedagogika, specializace bezpečnostně právní složky

Datum odevzdání: 12. 2. 2010

Zadání bakalářské práce

Název práce:	Pedagog jako oběť šikany
Zadání práce:	Práce je zaměřena na analýzu situace nedostatečné ochrany našich učitelů před agresivními žáky a komparaci školského zákona České republiky se Slovenskou republikou v souvislosti s právní ochranou pedagogů. Cílem práce je nalézt koncepci možných řešení, která by mohla vést ke zlepšení situace.
Jméno studenta:	Lucie Myslíková
Ročník:	3.
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	doc. JUDr. Dr. Jan Hejda, Ph.D.
Katedra:	Pedagogiky a psychologie JCU
Termín zadání:	31. 3. 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

»Pedagog jako oběť šikany«

jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály

uvádím v příloženém seznamu literatury.

Písek, duben 2010

podpis studenta

Anotace

Pedagog jako oběť šikany

Cílem této práce je zanalyzovat současnou ochranu učitelů
v souvislosti s problematikou šikany učitelů.

Zhodnotíme přínos, výhody a nevýhody současného školského zákona v ČR. Srovnáme se
zněním školského zákona SR. Navrhujeme možné změny nejen v oblasti zákonů, jež by
mohly vést ke zlepšení situace.

Březen 2010

Poděkování

Za vedení a pomoc při zpracovávání této práce,
za cenné rady, pomoc a inspiraci
bych chtěla poděkovat především

Doc. JUDr. Janu Hejdovi, Ph.D.,

Obsah

ÚVOD	8
1 ŠIKANA-PROJEV AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ.....	10
1.1 VYMEZENÍ ŠIKANY	10
1.1.1. Šikana a její druhy	11
1.1.2. Rysy, formy a stádia šikany	14
1.1.3. Řešení a prevence šikany	17
1.2 ZVLÁŠTNOSTI ŠIKANY UČITELE	18
1.2.1. Příčiny agresivity dětí	21
1.2.2. Vznik nestandardní situace - krok k šikaně.....	22
1.2.3. Role autority a „ kvality “ učitele	24
1.3 ŠIKANA – ZÁSADY DO LIDSKÝCH PRÁV	27
2 PRÁVNÍ OCHRANA UČITELŮ V ČESKÉ REPUBLICE A NA SLOVENSKU	30
2.1. ŠKOLSKÝ ZÁKON SLOVENSKÉ REPUBLIKY	30
2.1.1. Učitel jako veřejně chráněná osoba	31
2.1.2. Změny v oblasti výchovně vzdělávacího procesu a soustavy	33
2.2 ŠKOLSKÝ ZÁKON ČESKÉ REPUBLIKY	35
2.2.1. Školský zákon a školská reforma	36
2.2.2. Nulová právní ochrana učitelů	38
3 ŘEŠENÍ ŠIKANY UČITELŮ	40
3.1 VÝCHODISKA Z HLEDISKA IPPP, MŠMT	40
3.1.1. Statut veřejného činitele.....	41
3.1.2. Kurzy pro pedagogy	42
3.2 ŘEŠENÍ ŠIKANY Z POHLEDU UČITELŮ	43
3.2.1. Kamerové systémy	44
3.2.2. Statut veřejně chráněné osoby, veřejného činitele.....	44
3.2.3. Dočasné vyloučení ze škol	45
3.2.4. Bezpečnostní rámy a detektory	46
3.3 VLASTNÍ KONCEPCE ŘEŠENÍ	47
ZÁVĚR.....	50
POUŽITÁ LITERATURA.....	53

Úvod

Prakticky denně nás média informují o násilných vraždách, přepadeních, loupežích, teroristických útocích, válkách či odvysílají pořad, jenž je plný brutálního násilí a agrese. Agresivní chování a násilí se stalo nedílnou součástí naší společnosti. V těchto případech se však naštěstí s agresivitou setkáváme jen zprostředkovaně, nejsme její obětí. Ne všichni však máme to štěstí.

Stěží si umíme představit, co prožívá dítě, které je terorizované ze strany svých spolužáků jen proto, že má jinou barvu pleti, ženu, která má strach chodit do svého zaměstnání, protože ji sexuálně obtěžuje její nadřízený, a jaké peklo teprve asi zažívá žena, která je denně, často před zraky svých dětí, vystavena ranám a psychickému teroru svého manžela. Osudy všech těchto lidí mají jedno společné – stali se obětí lidské agrese.

Čím dál častěji se však setkáváme s případy, kdy se terčem útoku stávají lidé vykonávající pro celou naši společnost blahodárné povolání, lidé, kterým za mnohé vděčíme – naši učitelé.

V lednu roku 2008 nás média upozornila na případ, kdy na soukromém gymnáziu v Táji na Blatensku zaútočil teprve šestnáctiletý žák na svou učitelku němčiny. A důvod? Z předmětu propadal. O pár týdnů později sedmnáctiletý svěřenec při útoku z výchovného ústavu zavraždil svou vychovatelku, další těžce zranil. Odsouzen byl k osmi letům odnětí svobody. O pár let dříve, roku 2002, se žáci základní školy pokusili o fyzické napadení učitelky, kterému předcházelo půlroční šikanování a vyhrožování smrtí. Téhož roku ve Vodňanech dochází k incidentu, kdy žák speciální školy úmyslně srazí svou učitelku ze schodů. A důvod? Učitelka bránila dítě, které dotyčný šikanoval. V živé paměti ještě většina z nás má alarmující svitavský případ. Žák učiliště při vyučování ubodal svého učitele.

Ve výčtu obdobných případů bych mohla pokračovat. Zjistili bychom, že všechny případy mají jedno společné – útočníkem je vždy agresivní žák a jeho obětí pedagogický pracovník. Případy, o nichž jsem se zmínila, jsou příkladem toho, kam až může agresivita žáků vůči svému pedagogovi zajít. Žák v těchto případech zkouší učitelovu trpělivost, provokuje ho, zkouší, kam až může zajít. Pokud učitel v těchto momentech neučiní zásadní kroky a žákovo nepřipustné chování ponechá bez odezvy s tím, že se jedná jen o hloupý žert, riskuje, že žák bude v agresivním chování

pokračovat a jeho útoky se budou stupňovat. Od verbálních ataků nebude daleko k fyzickým. Učitel se tak stane obětí agrese svých žáků a v tomto okamžiku bude stát před otázkou, jaké má možnosti se bránit, kde má hledat pomoc a ochranu.

Šikana učitelů je bohužel nelibým faktem, s nímž se naše školství potýká. Nejčastěji se s jejím výskytem můžeme setkat na středních školách či učilištích. Výjimkou ovšem nejsou ani případy, kdy k agresi vůči učiteli došlo na druhém stupni základních škol. V rámci celé společnosti se jedná o sociálně patologický jev, který poukazuje na to, že s naší společností, s našimi dětmi není cosi v pořádku.

Kde se v dětech bere tolik agrese? Co vede žáky k tomu, aby se svými učiteli jednali tímto způsobem? Jak je možné, že si něco takového mohou vůbec dovolit? Jaké mají naši učitele možnosti? Jak se mohou bránit? Jakou má učitel jako oběť oporu v zákoně? A co dělá stát pro jejich ochranu?

Téma šikany učitelů jsem si pro svou práci zvolila proto, že se jedná o ožehavé, poslední dobou často diskutované téma, o kterém toho však ještě mnoho napsáno nebylo. Bylo to pro mne tedy výzvou. Pomocí analýz odborných pramenů a jejich komparace zmapuji současnou ochranu našich učitelů a na základě takto zjištěných poznatků se pak pokusím navrhnout možnou koncepci řešení, jež by mohla vést ke zlepšení situace.

Nedělám si však iluze, že mnou navržená řešení najdou v praxi uplatnění. Mým cílem není vytvořit platnou a závaznou koncepci, nýbrž dokázat, že možnosti, jak situaci v oblasti šikany učitelů řešit, existují.

1 Šikana-projev agresivního chování

Šikana, projev agresivního útočného chování, je závažným sociálně patologickým jevem. V povědomí společnosti je především v souvislosti se školní šikanou, která je charakteristická tím, že k násilí dochází mezi dětmi ve školách.

S psychickým terorem se však setkáváme i v kolektivu dospělých v rámci jejich pracovních vztahů na pracovištích, kde se šikana projevuje ve formě mobbingu či bossingu.

Stále častějšími se však stávají případy, v nichž se v roli oběti ocitá dospělý - pedagog, a v roli agresora dítě - žák. Řeč je zde o faktu šikany učitelů, problematice, která se začala ve školských zařízeních markantně rozmáhat. O tom, o jak závažný jev se jedná, svědčí aktuální situace na školách. Učitelé se s tak otevřenou formou agrese doposud nesetkali. Ze stran dětí jde o útok na učitelskou důstojnost. Učitel se dostává do těžké situace, kdy je v sázce jeho autorita a na něm v tento okamžik je, zda si svou autoritu dokáže či nedokáže obhájit.

I když si to zcela neuvědomujeme, problematika šikany se týká každého z nás. Prakticky kdokoli z nás se ze dne na den může stát její obětí.

Vymezení šikany

Člověk je od narození bytostí společenskou. Na svět přichází s výraznou dispozicí k potřebám vytvářet sociální vazby, na jejichž základě se následně formují sociální skupiny. Řeč je o procesu začleňování jedince do společnosti – o socializaci.

Veškeré naše dispozice jsou determinovány dvěma faktory – faktorem biologickým, který je nám předán genetickou informací, a prostředím, v kterém vyrůstáme. Druhý zmíněný faktor – prostředí - naše dispozice může buď stimulovat a rozvíjet, nebo je naopak potlačovat. A to platí i v případě agresivních dispozic. Agresivní chování jedince je tedy vždy komplexním výsledkem hned několika faktorů.

Ať už mluvíme o jakékoli formě násilí, vždy jde o globální problematiku celé společnosti. Jedná se o komplexní problém mravní, psychologický a v neposlední řadě také sociologický a pedagogický. Otázkou ovšem zůstává, co to vlastně šikanování je. Neexistuje žádná přesně a jednoznačně vymezená hranice, která by od sebe striktně oddělovala to, co za projev šikany již považovat lze, a co ještě ne.

Na agresivní chování tohoto druhu je nutné nazírat jako na dynamický děj s charakteristickými rysy, jenž má svůj počátek a průběh.

1.1.1. Šikana a její druhy

Pokud chceme hovořit o šikaně, je nutné si nejprve definovat základní pojmy.

Termín **šikana** je odvozen od francouzského slova „*chicane*“, což můžeme přeložit jako zlomyslné obtěžování, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů.¹ Dnes je tento termín používán jako synonymum pro psychotraumatizaci ve skupině, kdy prostřednictvím opakované agrese, manipulace, ponižování či týrání jedinec omezuje jedince druhého.

Neodmyslitelnou součástí šikany je **agresivita** a s ní související **agrese**. Je nutné tyto dva termíny nezaměňovat. **Agresí** rozumíme útočné jednání vůči druhé osobě, tendenci ničit nebo poškodit nějaký objekt. Může být také definována jako násilný způsob dosahování cíle nebo destruktivní chování, směřující k fyzickému, slovnímu nebo symbolickému útoku vůči jinému jedinci (předmětu). **Agresivitou** naopak rozumíme tendenci k tomuto útočnému jednání, laicky řečeno to, co jedince k agresi vede.

S šikanou se můžeme setkat na různých místech. Na základě toho pak rozeznáváme šikanu školní, vojenskou, vězeňskou a tzv. mobbing, šikanu na pracovišti.

Jedním z historicky nejstarších druhů je **vojenská šikana**. Pro samotné vojáky má charakter jakéhosi rituálu, kdy se obětí stávají nováčci, tzv. „bažanti“. Ti obřad šikanování přijímají jako nutné zlo, díky kterému časem získají stejnou moc a pozici, jako má agresor. Z obětí - bažantů se posléze stávají mazáci (služebně starší vojáci) - agresoři. A cyklus šikany se opět opakuje.

Definice **školní šikany** existuje mnoho. Záleží na tom, z kterého úhlu se na ni díváme. Kolář ji ve své publikaci definuje jako situaci, kdy jeden či více žáků úmyslně a opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky, a používá k tomu agresi a manipulaci². Bendl ji charakterizuje spíše jako zneužití vlastního postavení nebo určitých, zejména fyzických, dispozic, kdy agresor má převahu nad obětí.³ Právník

¹ Wikipedie : šikana [online]. 1995, 10.1.2010 [cit. 2010-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ikana>>.

² KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*, Praha, Portál, 2001, s. 27

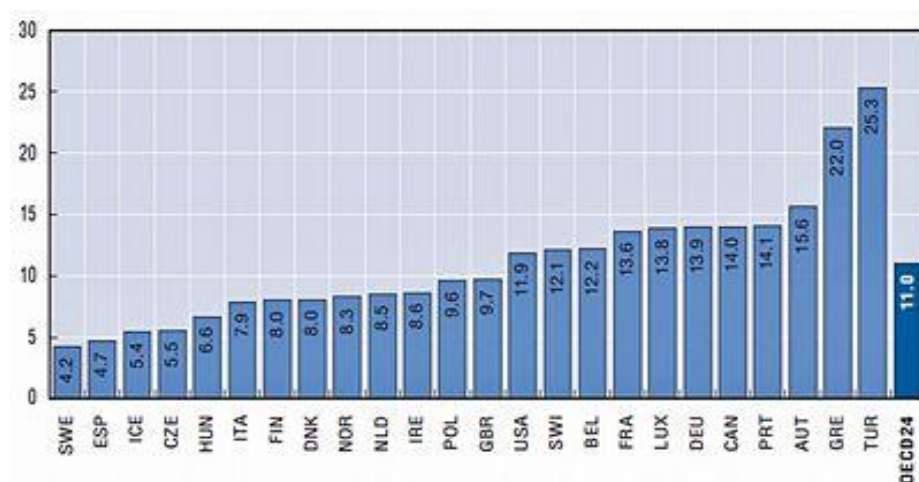
³ BENDL, S.: *Prevence řešení šikany ve škole*, Praha, ISV, 2001, s. 25

Oldřich Chotěra používá termínu šikana jako synonyma pro úmyslné jednání, útočící na lidskou důstojnost.⁴

Charakteristika školní šikany je obsažena také v Metodickém pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, který na šikanu pohlíží jako na jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit ho či zastrašovat. Jedná se o cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou jedinců vůči žákovi či skupině žáků, kteří se neumí nebo nemohou bránit.

Nejnovější průzkum provedený Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) začátkem tohoto školního roku přinesl velmi pozitivní výsledky. České děti jsou jedněmi z nejméně šikanovaných v rámci dotázaných třiceti členských zemí. Dle výsledků se s šikanou setkalo 5,5% všech dotázaných.

Graf č. 1 - Počty členských zemí OECD, které se setkaly se šikanou.⁵

Zdroj: FIALA, Luděk. *Novinky.cz : průzkum OECD:nejméně oblíbené jsou české školy* [online]. c2003 [cit. 2009-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/177852-pruzkum-oecd-nejmene-oblibene-jsou-ceske-skoly.html>>.

⁴ KOLÁŘ, M.: *Skrytý svět šikanování ve školách*, Praha, Portál, 1997, s. 118

⁵ FIALA, Luděk. *Novinky.cz : průzkum OECD:nejméně oblíbené jsou české školy* [online]. c2003 [cit. 2009-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/177852-pruzkum-oecd-nejmene-oblibene-jsou-ceske-skoly.html>>.

Specifickým druhem šikany projevujícím se v dospělém kolektivu je tzv **mobbing**, šikana na pracovišti. Pojem mobbing má svůj základ v angličtině (mob = hromadně napadnout) a je jím označován psychický teror – šikana - na pracovišti. Často se můžeme také setkat s termínem psychoteror, psychický teror na pracovišti.

Za mobbing lze dle Leymannovy definice považovat jakékoli obtěžující chování vzcházející od spolupracovníka či skupiny spolupracovníků, které se vůči oběti projevuje alespoň jednou týdně po dobu minimálně půl roku.⁶ Obecně lze tedy mobbing vnímat jako cílevědomé, systematické a dlouhodobé šikanování na pracovišti, které je prováděno jedním či více jedinci za záměrem poškození jiné osoby. Je pro něj typická často skrytost, zákeřnost a rafinovanost.

Mobbing se nejčastěji vyskytuje mezi osobami na stejných pracovních pozicích. Spolupracovník je vnímán jako soupeř, který by mohl být upřednostněn v kariérním postupu. Obdobně tomu může být při reorganizaci firmy související s propouštěním.

V roce 2002 provedl pracovní server Job300 anketu, jejímž cílem bylo zjistit, zda se lidé ve svých zaměstnáních s šikanou setkali či nikoli. Výsledek byl šokující. Pouhých necelých 20% všech dotázaných se s mobbingem či bossingem na svém pracovišti dosud nesetkalo.⁷ Bylo tak potvrzeno, že se jedná o globální problém společnosti, s kterým se prakticky může setkat kdokoli z nás.

Jako podskupinu mobbingu můžeme označit tzv. **bossing**. V tomto případě se jedná o šikanování ze strany nadřízeného vůči podřízenému s cílem zbavit se ho.

V souvislosti s mobbingem se stále častěji hovoří o **sexuálním harassmentu**, neboli sexuálním obtěžování na pracovišti. Sexuální obtěžování zákoník práce doslovně definuje jako *“jednání sexuální povahy v jakékoliv formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevíтанé, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů.”*⁸ Sexuální obtěžování je také upraveno zákonem č. 345/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁶ HUBERTO VÁ, B.: Psychický teror na pracovišti, Geografia, a.s., 1995, str. 11

⁷ Job3000 [online]. 2007 [cit. 2009-09-22]. Dostupný z WWW:

<[<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakprace/cast1.aspx>>](http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakprace/cast1.aspx)

⁸ §1 odst. 9 Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce,

Obětí sexuálního harašení mohou být ženy i muži kteréhokoli věku. Zpravidla se však jedná o ženy nacházející se v podřízeném vztahu k muži, jenž ji sexuálně obtěžuje. Ať už se jedná o jakýkoli druh, je nutné šikanování a agresivní chování chápat jako závažnou deformaci mezilidských vztahů.

1.1.2. Rysy, formy a stádia šikany

Jednoznačně definovat, co za šikanu již lze považovat a co ještě ne, je celkem problematické. Neexistují žádné směrnice, jenž by to definitivně a striktně stanovily. Tak jako každý jev i šikanování má však své podstatné rysy, dle nichž lze usoudit, že se jedná právě o tento sociálně-patologický jev.

Za hlavní ukazatel je dle většiny psychologů a sociologů považována především opakovanost obtěžujícího chování. Jádrem tohoto asociálního chování spočívá v tom, že agrese zde není prostředkem k získání určitého cíle. Agrese je zde cílem samotným. U mobbingu je hlavním cílem zvýšit, či si zachovat vlastní pozici v pracovním kolektivu a to na úkor jiné osoby.

Jedním ze základních indikátorů je také nepoměr sil mezi agresorem a jeho obětí. Iniciátor šikany je zpravidla fyzicky vyspělejší či koresponduje větší mocí. Pokud chceme hovořit o formách útoku, tak se nejčastěji setkáváme s verbální agresí či přímo samotným fyzickým napadením. Oběť však velmi často bývá týrána fyzicky i psychicky.

Projevy školní šikany nejlépe zachycuje Kolář, který šikanu chápe jako závislost, nemocné chování a těžkou poruchu lidských vztahů ve skupinách. Šikana je vnímána jako patologické chování, pod nímž si díky Kolářově publikaci můžeme představit fyzickou agresi za případného používání zbraní, slovní agresi, zastrašování, krádeže, ničení věcí, násilné a manipulativní příkazy.

U mobbingu je tomu obdobně. Mezi jeho základní projevy patří přehlížení spolupracovníka, neustálé přerušování jeho řeči, pomlouvání, zesměšňování, zadávání nesplnitelných úkolů, vyhrožování násilím či sexuální obtěžování.

Na základě kritéria tzv. „viditelnosti“ se rozlišuje šikanování zjevné a skryté. Příkladem skrytého šikanování je již zmíněné sociální izolování jedince či jeho vyloučení z kolektivu.

Co se týče o osoby agresora, obecně můžeme hovořit o třech typech **iniciátorů šikany - agresorech**.⁹

První je charakterizován jako jedinec hrubý, primitivní, který má značný problém s kázní a uznáváním autorit. Zpravidla mívá problémy se zákonem. Tento iniciátor šikanuje masivně, tvrdě, nelítostně a vyžaduje absolutní poslušnost. V pozadí takového chování často stojí agresivita v rodině. Druhým typem agresora bývá slušný, kultivovaný až narcistický jedinec trpící přehnanou úzkostlivostí. Tento jedinec šikanuje promyšleně, rafinovaně, za nepřítomnosti svědků. Jeho chování je většinou důsledkem přehnaných nároků na dítě, kdy v rodině panuje až vojenská výchova a dítě tak vyrůstá bez citu a lásky. Posledním, třetím typem je tzv. srandista. Je to jedinec optimistický, vlivný a ve skupině oblíbený. Bývá výmluvný, má vyšší sebevědomí. Šikanuje pro pobavení kolektivu i sebe sama. V pozadí jeho chování většinou stojí nedostatek mravních a duchovních hodnot v rodině.

Šikanování je dějem dynamickým, má svůj vývoj. Proces lze označit jako postupný vývoj od psychotraumatizace až k použití fyzického násilí.

Je nutné si uvědomit fakt, že šikana se netýká pouze agresora a oběti. Akt šikanování se odehrává v rámci komplexních vztahů. Týká se tedy celé skupiny. Vývoj této nemoci Kolář pojal jako nemoc společnosti, jež má **pět stádií**.¹⁰

Prvním z nich je stádium zvané ostrakismu. Jedná se o zárodečnou fázi, která se může projevit i v poměrně zdravém kolektivu. Existují v něm totiž jedinci, kteří se ocitají na tzv. sociometrickém chvostu společnosti. Zpravidla se jedná o tzv. outsidersy, jedince vytlačené na okraj skupiny. Sociologie pro takovéto vytěsnění používá výraz marginalizace.

Pro druhé stádium je typické použití fyzické agrese a přitvrzení v manipulaci. K tomuto stupni vývoje zpravidla dochází v případech, kdy se jedinci vytěsnění na okraj skupiny, stali jakýmsi „ventilem“, obětí beránkem. Následující vývoj pak závisí na skupině samotné. Jaký postoj k šikaně zaujímá a jaké v ní panují vztahy.

Klíčovým momentem se stává třetí stádium, označováno za fázi vytvoření jádra. V praxi dochází k tomu, že se ve skupině vytvoří tzv. úderné jádro – skupina útočníků. V této chvíli se formě šikany dostává podstatné systematizace.

Čtvrté stádium je charakteristické tím, že zde nastává tlak k tzv. konformitě, k přijetí principů iniciátorů šikany.

⁹ Srov. KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*, Praha: Portál 2001, s. 86-87

¹⁰ Srov. KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*, Praha: Portál 2001, s. 17.

Pokud nedojde k radikálnímu zásahu zvenčí, dochází k páté fázi, k totalitě. V tomto stadiu se jedinci stávají konformními, pomalu se všichni začínají sžívat s nastolenými normami. Oběť se stává více a více povolnější, jen aby nemusela trpět více než je nutné. Psychický stav oběti je v této chvíli více než znepokojivý. Oběť začíná propadat často depresím a mnohdy utíká do nemoci.

Fáze mobingu jsou velmi obdobné. Zpočátku se nejedná o plánovité chování. Objevují se občasné konflikty, které se však postupem času stávají stále častějšími a systematictějšími. Následně dochází ke konkrétním atakům a postižený je vyloučen z pracovního kolektivu.

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli z nás. Můžeme však říci, že někteří jedinci k tomu mají větší dispozice. Zpravidla se jedná o jedince, kteří se od většiny něčím odlišují. Jedná se například o nováčka přicházejícího do již zaběhlého kolektivu, o jedince, který není ve skupině příliš oblíben či do skupiny z nějakého důvodu nezapadá. Jak již bylo řečeno, zpravidla se jedná o jedince psychicky či fyzicky slabší

Co prožívá oběť šikany si můžeme jen stěží představit. **Důsledky** šikany pro ni bývají dost často fatální. Je zde v první řadě ohroženo její duševní a fyzické zdraví. Šikanování pro oběť přináší ohromné psychické vypětí a stres. Jedinec se stává úzkostlivým, upadá do depresí a neuróz. Následky nasvědčují posttraumatickým stresovým poruchám, kdy se opakovaně vrací tíživé vzpomínky na událost, která se nám v pocitech stále vrací. Oběť má pocit, že ji opakovaně znovu a znovu prožívá, má pocit odcizení a uzavírá se sama do sebe. Šikana má dopad na celou osobnost a dopad se projevuje v nejrůznějších oblastech života.

U mobbingu je bohužel v mnoha případech důsledkem odchod ze zaměstnání. Většina z nás je však na své práci existenčně závislá nebo se změny zaměstnání bojí. V zaměstnání tedy nadále setrvává. Riskuje tak však své duševní zdraví, neboť je vystavena úpornému tlaku a stresu vedoucího k depresím, které se nutně promítnou i do osobního života a v mnohých případech ho fatálně poznamenají. V extrémních případech může tato forma šikany vést až k sebevraždě.

U školní šikany jsou důsledky poněkud tíživější. Obětí je totiž dítě, které se ocitá ve stadiu, kdy se jeho osobnost i sociální vztahy teprve formují. Pokud se dítě setká v této fázi s šikanou, nutně to poznamená jeho budoucí sociální vazby i duševní vývoj. Jedinec mívá problémy s důvěrou, s navazováním nových vztahů a se sebedůvěrou.

1.1.3. Řešení a prevence šikany

Šikana byla označena za nemoc společnosti. A jako u většiny nemocí, i šikaně lze do určité míry předcházet. Prevence je vhodná jak tam, kde k šikaně ještě nedošlo, tak i na místech, kde už se s tímto jevem setkali. Dle získaných poznatků, můžeme nebezpečí výskytu snížit uplatněním některých ze zásad prospívajícím dobrým vztahům v kolektivech a duševnímu stavu jedince. Je zjevné, že konfliktům se v kolektivech prakticky ubránit nedá, ale dají se regulovat.

Pro oblast **školní šikany** je velmi důležitou postavou třídní učitel, který by o své třídě měl mít přehled. Pokud je ve skupině či třídě podezření na šikanu, nebo je dokonce její výskyt potvrzen, je nutné se tomuto faktu okamžitě postavit a začít jej řešit již v počátcích. Učitel by měl provést konzultaci se svými kolegy a o svém podezření či zjištění okamžitě informovat ředitele školy, vyslechnout více svědků, spojit se s rodiči, prodiskutovat s nimi situaci a požádat je o spolupráci. Po té teprve může učitel vyslechnout samotnou oběť.

Následně je na řadě výslech agresorů, kdy se vyslechnou každý zvlášť. Poté by měla být svolána výchovná komise, která by na základě shledaných faktů měla posoudit, zda se opravdu jedná o šikanu, popřípadě v jakém stádiu se aktuálně nachází. Vůči agresorovi, oběti a třídě navrhne určitý postup.

Učitel posléze informuje rodiče agresorů o dané situaci a vyzve je ke spolupráci. Pokud rodiče spolupracovat odmítnou, může se škola obrátit na Policii ČR. Pedagog se také musí opět sejít s rodiči oběti a domluvit se s nimi na postupu a opatřeních jako je třeba terapie. Teprve až teď bude moci situaci řešit se třídou, kde se jim pokusí objasnit následky a nebezpečnost šikany.

Zmíněný postup prevence a řešení šikany je však pouhou modelovou situací. Praxe bohužel bývá zcela jiná. Komunikace s třídním kolektivem bývá nelehká. Učitel se často střetne minimálně s nezájmem spolupracovat.

Trochu jiná situace je u dospělé oběti šikany, která si je zpravidla vědoma toho, že se může bránit. Oběť **mobbingu** může o své postavení v zaměstnání bojovat. V rámci pracoviště má možnost požádat o pomoc své kolegy, vzepřít se agresorům či se obrátit rovnou na svého zaměstnavatele a požádat o pomoc. Ten má ze zákona povinnost vytvářet pro zaměstnance příznivé pracovní podmínky (Zákoník práce §74).

Pokud však není možnost vyřešit problém na pracovišti či předchodzí možnosti selhaly, může se poškozený obrátit na různá občanská sdružení a požádat o pomoc je. Jelikož je

mobbing omezen zákonem v samotné Listině základních práv a svobod, lze svá práva vymáhat i soudní cestou. Oběť má tedy možnost uplatnit svá práva před soudem a podat obžalobu. Bohužel však nejčastěji dochází k tomu, že jedinec zvolí raději odchod ze zaměstnání.

Dovoluji si však tvrdit, že z mého pohledu se jedná o pouhá teoretická doporučení a ideologická řešení, neboť v reálu se dají jen těžko aplikovat. Praxe vypadá zcela jinak. V mnoha případech se zaměstnanec se setká s nezájmem zaměstnavatele tento problém řešit.

V případě školní šikany Bendl vytvořil jakési hlavní zásady opatření k prevenci a řešení šikany. Dle něj je velmi důležité pojmut výuku zajímavě (pokud je škola a učení pro žáky zajímavé a poutavé, dochází k eliminaci negativních projevů mezi žáky ve třídě) a zapojit do výuky všechny žáky, používat takové nástroje vedoucí k odhalení šikany (pozorování, rozhovory se studenty, dotazníky).¹¹ Zde klade důraz na prostředek jako je dozor. Učitelé se k takovému opatření uchylují proto, aby mohli lépe korigovat chování žáků mimo hodiny. Za velmi důležité v prevenci i v řešení šikany je považována spolupráce rodiny a školy.

Všechna tyto preventivní doporučení a opatření jsou dle mého názoru však bohužel jen modelová. Jejich aplikace v praxi požaduje ideální stav situace, a jak z praxe víme, realita bývá mnohdy zcela jiná. Tyto teoretické rady tedy neberou v potaz všemožná úskalí, na něž můžeme při zavádění do praxe narazit. Proto většinu těchto preventivních řešení považuji za utopistickou.

Zvláštnosti šikany učitele

Dle Sbírky zákonu č.563/2004 Sb., zákonu o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů je pedagogickým pracovníkem ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost bezprostředním působením na vzdělávaného, kterým realizuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (přímá pedagogická činnost); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovně právním vztahu nebo není-li zaměstnancem

¹¹ BENDL, S.: Prevence a řešení šikany ve škole, Praha, ISV, 2003, s. 82-183

státu. Pedagogickým pracovníkem je také zaměstnanec, který vykonává bezprostřední pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče.¹²

Dle tohoto zákona přímou pedagogickou činnost tedy vykonává:

- učitel
- vychovatel
- speciální pedagog
- psycholog,
- pedagog volného času
- asistent pedagoga
- trenér
- vedoucí pedagogický pracovník

Pro výkon funkce pedagogického pracovníka je nutné být způsobilý k právním úkonům, mít odbornou kvalifikaci, být bezúhonný a zdravotně způsobilý. Získání odborné kvalifikace závisí na tom, jakou pedagogickou činnost pedagog provozuje.

Postava učitele ve světě byla a je ztělesněním vědění, kultivace a vzdělávání. Učitel je jedním z hlavních činitelů výchovně vzdělávacího procesu. On sám tento proces plánuje, organizuje, realizuje a vyhodnocuje.

Pedagog vstupuje do vztahu se svými studenty v rámci vyučování- On i studenti jsou v tomto procesu jeho formujícími subjekty. Během výuky se pedagog snaží svým studentům vykládat učivo tak, aby bezprostředně vycházelo z obsahu vzdělání

a zároveň, aby bylo zpracované do srozumitelné a pro žáky snadno pochopitelné formy. Majoritní roli přitom pro pedagogy hrají výchovné vzdělávací cíle, kterých se snaží držet a prostřednictvím výuky se jim co nejvíce přiblížit. Tyto cíle můžeme chápat jako ideální představy toho, čeho chceme procesem výuky dosáhnout.

V únoru letošního roku média masově zaplavila zpráva o sebevraždě učitele, který v červnu roku 2008 zpohlavkoval žáka. Celý incident se odehrál v rámci výuky, kdy patnáctiletý žák začal svého učitele před třídou urážet a ponižovat. Bývalý ředitel železnobrodské základní školy se po tom, co ho žák nazval “šmejdem” neudržel a dal mu několik pohlavků. V nejmenším ho však nenapadlo, že žáci budou natolik pohotoví a celý incident natočí na mobilní telefon. Záznam tohoto videa zveřejnili na internetu,

¹² Zákon č.563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

na serveru YouTube.com . Učitel byl po této aféře vystaven úpornému tlaku médií, přišel o místo, začal trpět silnými depresemi, psychicky se zhroutil a nakonec bohužel spáchal sebevraždu.

Veřejnost byla touto zprávou zcela zaskočena. Uvědomila si, že tento případ šikany učitele je pouze jedním z mnoha, který vyšel díky pozornosti médií na světlo. Spousta případů zůstává však bohužel skryta. Učitelé se o nich, ať už ze strachu či ze studu, neodvážejí hovořit.

Tento případ je jedním z mnoha, kdy se učitel stal obětí tzv. kyberšikany. Jedná se o druh šikany, která využívá elektronické prostředky jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet a podobně.

S takovou formou šikany se často setkáváme právě v českých školách. Jedná se o akt, kdy je učitel svými studenty ponižován, ať už slovně či fyzicky a současně je tento akt a jeho reakce zaznamenávána na mobilní telefon. Video pak slouží k pobavení studentů a zesměšnění učitelů. Učitelé bývají v těchto situacích bezbranní. Cítí se poníženi a především psychicky vyčerpaně.

Kyberšikana jako taková byla poprvé pojmenována v roce 2009 v lednovém Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kde byl představen nový metodický pokyn. Jak podotýká ředitelka odboru vnějších vztahů a komunikace MŠMT Kateřina Böhmová, tento dokument se zabývá z větší části šikanou obecně, upozorňuje však i na možnost šikany pomocí internetu a mobilních telefonů.

Na rozdíl od studentské šikany je týrání učitele tabu, o kterém se obecně moc nehovoří. Je sice pravdou, že ohledně následku se v případě zmíněného učitele jedná o extrém, na druhou stranu je ale nutné si uvědomit, že děti se stávají neovladatelnými a dovolí si k dospělým čím dál více.

Už Pařízek se ve své publikaci pozastavuje nad tím, že učitelé jsou vystavováni agresivnímu chování svých studentů, a že jsou jimi šikanováni.¹³ Popisuje zde, jaké důsledky to pro samotného učitele mívá. Učitel je také pouze jen lidská bytost, která má své emoce a občas chybuje, ale stále je to dospělý člověk, kterého bychom měli v každém případě respektovat.

Pokud se pedagog setkal s napadením ze strany žáka, ovlivní to nejen jejich vzájemné vztahy. Tato negativní zkušenost se v neposlední řadě přenesla také do výuky.

Na téma šikany učitelů se začalo bouřlivě diskutovat. První z impulsů přinesla Asociace pedagogů, která tak reagovala na video zveřejněné na serveru YouTube, kde

¹³ Srov. PAŘÍZEK, V.: Učitel v nezvyklé školní situaci, Praha, SPN, 1990, s. 19-28

žáci natáčeli video již zmíněného pohlavkování spolužáka. Ze strany studentů se jednalo o tzv. kyberšikanu – šikana žáků, učitelů prostřednictvím nahrávání videa na mobilní telefon. Asociace pedagogů se tedy proto obrátila na poslance s požadavkem na zákon, který by jim pomohl zajistit lepší postavení v boji s nezvladatelnými žáky.

1.2.1. Příčiny agresivity dětí

Názory na to, co stojí v pozadí agresivity žáků, jsou různorodé. Všechny se však shodují, že hlavní roli hraje **výchova**.

Uvolněná morálka dnešních dětí a mládeže je i dle mého názoru především důsledkem příliš benevolentní výchovy. Rodiče jsou pracovně vytížení, kariéře dávají mnohdy přednost před rodinou, na své děti dnes prostě nemají čas. Zahrnou je finančními a materiálními prostředky a zde jejich “výchova” často bohužel také končí. Děti vyrůstají bez jakéhokoli zájmu, cílů, bez dostatečné rodičovské lásky, pozornosti, citu a morálních hodnot.

Rodina, jako primární skupina, má na vývoj dítěte nebyvalý vliv. Na své členy působí dlouhodobě a všestranně. Dítě se v ní často učí a to především přejímáním či nápodobou. Od rodičů přejímá veškeré vlastnosti, postoje, hodnoty a principy, které se později projeví nejen ve škole, ale i v celkovém životě.

Obdobné je to i s agresivitou. Pokud dítě v rodině vidí, že rodiče spolu neumí komunikovat a většinu konfliktů řeší hádkou či dokonce násilím, odnese si jedinec tuto zkušenost často s sebou. Liška roli rodičovské výchovy svým výrokiem naprosto podtrhl: *“Problém je spíš v tom, že existují rodiče, kteří nejsou ochotni dostát ani elementární slušnosti. Shodneme-li se na tom, že za výchovu dětí odpovídají v první řadě právě rodiče, a že děti jsou tedy do značné míry jejich věrným odrazem, vidíme jednu z příčin zhoršujícího se chování žáků a žákyň v posledních letech.”*¹⁴

Vedle žáků a pedagogů rodiče tvoří jeden z vrcholů pomyslného trojúhelníku života každé školy. Role rodičovské výchovy je evidentně tedy zcela nenahraditelná.

Opomenou nelze ani názor, že veškeré chování žáků není pouze individuální záležitostí, ale je ovlivňováno komplexním prostředím, v němž se žák pohybuje.¹⁵ Vedle rodiny jsou tu také kamarádi a třídní kolektiv. Z hlediska dítěte se jedná o jeho

¹⁴ LIŠKA, O. *Blog.aktualne.cz : Autorita učitele a úloha rodičů* [online]. 1999 [cit. 2009-09-14]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/ondrej-liska.php?itemid=4776>>

¹⁵ PARÍZEK, V.: *Učitel v nezvyklé školní situaci*, Praha, SPN, 1990

referenční skupinu, o skupinu, do které by dítě chtělo patřit. Na jedince má takováto skupina podstatný vliv, v mnohých případech větší než rodiče. Dítě je ochotné udělat prakticky vše pro to, aby do kolektivu zapadlo a bylo bráno jako její rovnocenný člen.

Často diskutovanou otázkou je také podíl **masmédií** na agresivitě našich dětí. Hromadné sdělovací prostředky, zejména televize, je dnes plná agrese a násilí. Ve spoustě případů je agresivita, síla a násilí zdrojem úspěchu hlavních hrdinů a tudíž obdivována. Dětská psychika je velmi křehká a násilí negativně ovlivňuje mravní a duševní vývoj dítěte. Pokud se dítě v těchto pořadech setkává s tím, že agresivní chování je žádoucí, hrdina jím dosáhne kýženého, je tedy díky němu úspěšný, pak takové chování získává i jeho obdiv. Hrozí zde fakt, že dítě tento postoj zcela akceptuje. Představa, že by násilí mělo být regulováno je spíše utopistickou vizí.

1.2.2. Vznik nestandardní situace - krok k šikaně

Vyučování se účastní jak pedagog, tak i samotný žák. Pedagog na žáky působí hned z několika úhlů - po rozumové, volní a citové stránce. Každý učitel učí své studenty mnohem více než jen vykládanou látku. Učí je svým vlastním postojem ke světu, poznávat věci svým vlastním rozumem. Učí je, jak řešit vztahy ke svým spolužákům, jak se vyrovnat s neúspěchem.

Učitel má o své práci určité představy, které do výuky přenáší. Jedná se například o formu zahájení hodiny, způsob zkoušení a hodnocení žáků. Tyto představy jsou patrné také z reakcí na drobné přestupky žáků. Namysli si mám tzv. standardní situace. Každý pedagog má pro tyto opakující se situace ověřené a adekvátní postupy.

Výuka je sociální dění živé a proměnlivé, a proto není možné držet se určitých principů. Ve škole mohou vznikat mimořádné nestandardní situace, na které učitel nemusí být vždy připraven. Učitel bývá často zaskočen a to, jak se v dané situaci zachová, se zásadně projeví v jeho postavení ve třídě. Proto je velmi důležité takové situace vyřešit co nejlépe.

Na žáka je na druhou stranu nutné nahlížet jako na součást třídního kolektivu, v kterém vzniká tzv. sociální klima školní třídy. Toto klima je utvářeno všemi žáky dané třídy. Je nezbytně nutné podotknout, že v rámci kolektivu se žáci chovají mnohdy zcela jinak, než když jsou sami. Děti se v kolektivu cítí silnější, více v bezpečí a mají mnohdy pocit, že si mohou dovolit skoro vše, že jim nic nehrozí.

Na klima školní třídy se Mareš dívá z pohledu obsahového jako na ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech žáků, aktérů klimatu.¹⁶ Pokud tedy učitel má se třídou úspěšně navázat kontakt, musí o své třídě získat dostatečné informace.

Původcem nestandardní situace nemusí být vždy však jen žák, může jím být i sám pedagog. Jedná se o případy, kdy se učitel ve snaze být svým žákům blíže, podbízí. Neuvedomuje si však, že u žáků tímto chováním ztrácí respekt.

Je zřejmé, že se učitel často konfliktům a sporům se svými studenty vyhnout nemůže. Důležité je však, aby je začal ihned řešit. I přes možný odpor žáků si musí umět prosadit určitá opatření. Je však na něm, aby k tomu zvolil adekvátní prostředky. Zvolení nevhodných metod by mohlo mít pro jeho vztah s žáky fatální důsledek.

Pravdou je, že žáci často zkouší, kam až mohou zajít. Ze svých pedagogů si často dělají legraci. Tyto žerty mají za cíl oživit atmosféru ve třídě či jsou z jejich strany jakýmsi protestem. Učitel by měl být pohotový, rozhodný a v určitých situacích mu nesmí chybět smysl pro humor. Vůči negativním projevům svých studentů by měl být do jisté míry odolný, neměl by se nechat zbytečně vyprovokovat k nepřiměřené reakci. Důležité je také, aby se nenechal odradit prvním neúspěchem. Ovšem teorie je jedna věc a praxe bohužel druhá. Jen stěží si umíme představit, co vše se v takové chvíli v učiteli odehrává.

Stane se, že chování žáků není skutečně namístě a je často přehnané. Mnohdy bývá v sázce pedagogovo postavení a jeho prestiž. Pokud se ze strany pedagoga dostaví špatná reakce – začne hystericky křičet a ze třídy uteče - třída této situace využije a při každé další možnosti tento akt zopakuje. Důležité je se takovéto situace vyvarovat, postavit se k ní čelem a pokud možno vyřešit ji sám.

Trest by měl být však v první řadě výchovným opatřením a ne pomstou. Ne vždy je ale v učitelových silách tyto situace zvládnout sám. Pokud to nebude reálné, pak je zásadní vyhledat pomoc, poradit s ředitelem školy a přijmout určitá opatření.

Zákeřnost žáků přestává znát mezí a pomyslná hranice mezi tím, co je žert a co už je označováno za šikanování, se začíná pozvolna ztenčovat. České školství bohužel stojí před faktem, že jejich pracovníci se čím dál častěji stávají obětí studentské šikany. A právě šikana pedagogů je jedním z extrémních příkladů nestandardní situace.

Je zapotřebí si přiznat, že na světlo se dostane jen zlomek případů šikany učitele. Mnohé případy zůstávají skryty. Učitelé se často o šikaně ze strany žáků neodvážejí

¹⁶ ČÁP, J., MAREŠ, J.: Psychologie pro učitele, Praha, Portál, 2001, s. 566

mluvit. Mají obavu aby si to jejich nadřízení nevysvětlil jako jejich profesionální selhání.

1.2.3. Role autority a „kvality“ učitele

Názory na to, co je hlavní příčinou stále častěji se vyskytujících případů šikany učitele, jsou poněkud různorodé. Jedni zastávají názor, že současné mládeži skutečně vládne uvolněná morálka, druzí se opírají o to, že kdyby byl učitel „kvalitním pedagogem“, svou autoritu by si dokázal vydobýt.

To, že **autorita** pedagogů upadá, je bohužel realitou. Osobně se domnívám, že je to opět především důsledek frivolní výchovy rodičů, kde dítěti schází jakýkoli respekt a slušnost. Oporou je mi v tomto názoru Říčan, který to vidí jako důsledek komplexní liberalizace společnosti, kde je jakákoli forma poslušnosti brána jako omezení lidské svobody.¹⁷

Ano, je bohužel pravdou, že Česká republika zaznamenává velký odliv „kvalitních“ a studovaných pedagogů do zahraničí. V našich školách zůstávají „nezkušení“ učitelé a vina existence šikany pedagogů, je některými víceméně připisována právě tomuto úbytku.

Pozastavme se ale nad tím, v jakých podmínkách naši učitelé pracují, jaké jsou jejich profesní a platové podmínky. Problematika nízkých platů našich učitelů není ničím novým, často bývá předmětem ostrých diskuzí a v mnohých případech jedním z hlavních impulzů vedoucích k odchodu do zahraničí, kde se jim nabízí mnohem lepší platové podmínky. Obdobně je tomu bohužel i s profesními podmínkami. Můžeme se tedy divit, že naši učitelé odcházejí za lepším zázemím?

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR si tuto skutečnost připouští a pokouší se o nalezení schůdné cesty, jak podmínky zlepšit. Kvalitní pedagogy chce finančně odměňovat. Otázkou ovšem zůstává, kdo to vlastně kvalitní pedagog je a podle čeho jeho kvalitu měřit či soudit. MŠMT nechalo definovat tzv **standard učitelské profese**, který by měl být jakousi směrnicí toho, jak má dobrý učitel profesně vypadat. Učitelé však situace kolem definování standardu učitelské profese pohoršuje.

Mně osobně se zdá dosti nevhodné hledat chybu na straně učitelů a vinu za výskyt jejich šikany přikládat právě jim, ale chápu, že je to pro naše politiky mnohem

¹⁷ ŘÍČAN, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi, Praha, Portál, 1995, s.45

jednodušší, než se postarat o to, aby se naše zákony zkompletnily a zaručily jim bezpečí. MŠMT by se mělo spíše soustředit na vytvoření určité právní ochrany, a ne se soustředit na to, že kdyby učitel byl kvalitní, měl by v kolektivu svých studentů autoritu a respekt. I samotní pedagogové se pozastavují nad tím, že se v první řadě hledá chyba na jejich straně, v jejich profesních schopnostech. Z mého pohledu se jedná o poněkud sporné téma, neboť je zde používáno termínu, který ještě nebyl zcela definován – **kvalita učitele**.

Standard kvality učitelské profese je dokumentem kurikulární reformy, která probíhá v ČR už několikátým rokem. Spolupracuje na něm skupina učitelů ze všech stupňů škol. Dle členky pracovní skupiny a vedoucí Katedry primární pedagogiky Pedagogické fakulty KU Vladimíry Spilkové je díky rámcovému vzdělávacímu plánu a Bílé knize celkem jasně definováno, co je to kvalitní základní vzdělání. Oproti tomu dle ní u nás schází definice toho, kdo je to kvalitní učitel.¹⁸

Liška, bývalý ministr školství, podotýká, že prakticky všechny členské země OECD v současné době hledají formulovaný standard profesních činností učitele, jenž by se stal nejen nástrojem pro hodnocení kvality výkonu pedagogů. Důvodů, proč došlo k iniciaci této snahy i u nás, bylo údajně hned několik. Bylo prý zapotřebí jasně formulovat požadavky na vzdělání učitelů na fakultách, vytvoření funkčního systému jejich dalšího vzdělávání a pak samozřejmě potřeba více spojit učitelský plat s kvalitou práce. Liška to svým výrokem pouze potvrzuje: „*Další zvyšování mezd učitelů nelze do budoucna zajistit jen a pouze plošně pomocí tarifní složky platu. Např. Mladé a schopné pedagožky a pedagogy ve školách neudržíme příslibem, že jednou, po dvaceti letech praxe, budou brát celkem slušné peníze. Ředitelé musí mít v ruce nástroj, jak odměňovat kvalitu formou odměn, osobního hodnocení apod. Standardizace profesních činností má za cíl být jim v tomto směru vodítkem.*“¹⁹

Původně se Česká republika chtěla inspirovat standardy, které byly zkoncepovány v zemích jako je Slovensko, Nizozemí a Austrálie, kde se standardy osvědčily. Jejich analýzou se však dospělo k závěru, že žádný z těchto standardů není zcela vhodný a aplikovatelný v našich podmínkách. Karel Rýdl, profesor z Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, současně jeden z poradců ministra školství, ovšem otevřeně přiznává, že se pokouší nalézt cestu novou.

¹⁸ ŠVANCAR, R.: *Učitelské noviny : Kdo je to vlastně "kvalitní učitel"* [online]. 2003 [cit. 2009-08-21]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/n_obsah_clanku.php?id=1403>.

¹⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/novela-zakona-prinasi-zlepseni-postaveni-pedagogickych-pracovniku>>

Je nutné si uvědomit, v jakém prostředí se učitel pohybuje. Každému svému žákovi musí poskytovat prostor, kde dítě bude mít prostor rozvíjet své dovednosti, schopnosti a postoje. Pokud by mu však učitel tuto možnost nevytvářel, jednal by protizákonně. Rodiče by si mohli uvědomit svá práva a podat na takového pedagoga obžalobu. I ve školství je tedy někdo zodpovědný za použití špatné metody. Rýdl podotýká, že i v této oblasti by standard činnosti učitele byl přínosem. Pedagog by jím byl chráněn. Jak zdůrazňuje Spilková, pokud by se učitel držel takto definovaných standardů, nemohl by být označen za špatného učitele. Plnil by totiž to, co se od něj očekává a mohl by to svým portfoliem podložit.²⁰

Standard tedy obsahuje specifika učitelského povolání a je určen nejen pedagogům samotným, ale i ředitelům jednotlivých škol, kteří by dle něj měli své podřízené hodnotit a finančně odměňovat. Standard obecně představuje nástroj pro dosažení, udržování a zvyšování kvality učitelské profese a obsahuje souhrn schopností a dovedností, kterými by dobrý pedagog měl disponovat. Tento dokument by měl také sloužit k přípravě pro pedagogickou profesi na pedagogických fakultách vysokých škol, kde by se budoucí učitelé měli věnovat tomu, jak s dětmi komunikovat, jak správně učit.

Dle slov MŠMT má být standard v první řadě učiteli vnímán jako jejich podpora, díky které mohou získat možnost profesního růstu, který bude propojen s platovým postupem. Učitel díky němu získá možnost sebereflexe, získá jistotu toho, co se od něj očekává a lépe tak objasní svou práci veřejnosti. Přínos by to mělo mít tedy i pro děti, které by měli učit motivovaní a spravedlivě finančně hodnocení kvalitní pedagogové, kteří by se stále učili novému.

Efekt by standard měl mít tedy komplexně na celou společnost, kde by se učitelské povolání mělo stát více žádoucím a zájem o tuto profesi poroste, což opět pozitivně přispěje ke zvyšování kvality vzdělávání. Veřejnost tak získá jasnou představu o tom, co role učitele obnáší, bude se moci vyjádřit ke kvalitě výuky a také ji podpořit.

Z mého pohledu se však jedná o ne zcela reálný dopad standardu už jen proto, že není jasně definováno, kdo a dle jakého měřítko bude hodnotit, zda učitel normu standardu splňuje či ne. A proto je přinejmenším zavádějící, že posudek jeho "kvality" se odrazí v jeho finančním ohodnocení. Ani MŠMT si není zcela jisto, kdo bude tímto hodnotitelem, a jak hodnocení bude v praxi vypadat. Jejich představa je však taková, že jejich kvalita bude čitelná z učitelova portfolia, kde jako důkazy budou jednotlivé

²⁰ ŠVANCAR, R.: *Učitelské noviny : Kdo je to vlastně "kvalitní učitel"* [online]. 2003 [cit. 2009-08-21]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/n_obsah_clanku.php?id=1403>.

plány výuky a hodin, reflexe od žáků i jejich rodičů, nashromážděné žákovské práce s hodnocením. Rozpoznání kvality bude však výsledkem dlouhodobé spolupráce mezi učitelem, a ředitelem.

Definitivní podobu standard nemá, existuje zatím jen ve formě diskuze na webových stránkách MŠMT, kde se učitelé k danému tématu mohou vyjádřit. Tím, že se do diskuze zapojí, se podílí na utváření tohoto dokumentu a mohou ho pojmout za „svůj“. Vyjadřují se zde o tom, co považují za kvalitní výuku a pokouší se dospět k jakési shodě, vytváří společnou terminologii a veřejnosti tak poskytují možnost hlouběji nahlédnout do učitelské profese, pochopit ji a v neposlední řadě ji podpořit..

Diskuze má dvě etapy, první probíhá od 16.3. do 18.5.2009 a druhá etapa od 1.6. do 15.7.2009 a je přístupná na webu www.standarducitele.cz a mohou se do ní zapojit jak učitelé, ředitelé, fakulty, studenti tak i veřejnost. První dokončená verze by měla být zveřejněna koncem října 2009 Ministerstvo školství by bylo rádo, aby po dokončení bylo součástí zákona, ne však v plném znění. Standard by měl být upraven vyhláškou.

1.3 Šikana – zásah do lidských práv

Šikana je podstatným zásahem do práv člověka, jež mu Listina základních práv a svobod (LZPS) přiznává. Veškerá v ní deklarovaná práva a svobody nebyly vytvořeny uměle, jsou přirozenoprávního původu. Nelze je tedy zákonem anulovat nebo přesměru redukovat.

Napadána jsou především práva na zachování lidské důstojnosti, osobní cti a pověsti, práva na ochranu jména či práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.²¹ Listina dále doslovně praví, že nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu²².

Platná právní úprava pojem šikana a šikanování nepoužívá. Akademický slovník šikanu definuje jako hovorový výraz pro pronásledování, záměrné zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání.²³ V právní praxi bývá tento pojem používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu a útočí na lidskou důstojnost. Málokdo si to uvědomuje, ale šikanování se za určitých podmínek může stát trestným činem.

²¹ Čl.10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

²² Čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

²³ KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*, Praha: Portál 2001, s. 217

Z pohledu trestního zákona je šikana a šikanování úmyslným jednáním. Trestní zákon rozlišuje úmysl přímý a nepřímý. O přímý úmysl se jedná tehdy, když pachatel chce svým jednáním ohrozit nebo porušit zájem chráněný ustanovením trestního zákona. Tedy v případě, že pachatel věděl, že svým jednáním dopouští trestného činu a tento čin spáchat chtěl. U nepřímého úmyslu je to tak, že pachatel věděl, že se svým jednáním může ohrozit nebo porušit zájem chráněný zákonem, a byl s tím také seznámen. V praxi to znamená, že pachatel, věděl, že svým jednáním může spáchat trestný čin, ovšem bylo mu to jedno.

Z trestního hlediska lze šikanu postihnout pouze tehdy, jsou-li splněny podmínky trestní odpovědnosti, přesněji řečeno, pokud je naplněna materiální a formální stránka trestného činu.

Formální stránka spočívá v úmyslu pachatele takového jednání se dopustit (za předpokladu, že se jedná o pachatele trestně odpovědného), a kdy míra společenské nebezpečnosti jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Materiální stránka trestného činu spočívá v tom, že se pachatel dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně. Je tedy nutné, aby jednání pachatele bylo zařaditelné pod skutkovou podstatu některého trestného činu. Pokud určitý skutek nelze takto zařadit, nelze ho kvalifikovat jako trestný čin. To ovšem ale neznamená, že takovéto jednání nemůže být kvalifikováno jako přestupek, ovšem to jen za předpokladu, že budou splněny zákonné podmínky.

Trestný čin je obecně definován jako jednání nebezpečné pro společnost, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestním činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.

Šikana bývá postihována trestním zákonem proto, že při ní dochází k porušení Listiny základních práv a svobod, přesněji, že zde dochází k trestním činům proti svobodě a lidské důstojnosti. Dochází zde k omezování osobní svobody, vydírání, které souvisí se vzbuzením důvodné obavy, často k loupeži, pohlavnímu zneužívání či dokonce kuplířství, ublížení na zdraví či poškození cizí věci. Je nutné si uvědomit, že šikana tedy může být naplněním skutkových podstat hned několika trestného činů najednou. Dochází zde tedy k jednočinnému souběhu, tedy k tomu, že jedním jednáním je naplněna skutková podstata hned několika trestních činů najednou.

Aby pachatel mohl být zákonem postihnut, je nutné, aby byl trestně odpovědný. Trestní odpovědnosti člověk nabývá dosažením 15. roku. Osoba mladší 15 let tedy

trestně odpovědná není. To ovšem ale neznamená, že osoby mladší 15 let za své činy nijak postihnuty být nemohou. Mohou být potrestány umístěním do výchovných a diagnostických ústavů.

Trestně odpovědný není také pachatel trpící duševní poruchou, která v době spáchání trestného činu způsobila, že pachatel nemohl své jednání nijak ovládat. V současné době je velmi diskutovaným tématem právě snížení hranice trestní odpovědnosti na 14. rok.

Za chování svých dětí jsou do značné míry odpovědní jejich rodiče, především ti, kteří se o své potomky nestarají tak, jak by měli. Rodiče, kteří zanedbávají výchovu svých dětí se tak dopouštějí trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže.

Odpovědné může být i školské zařízení a to především v případech, kdy dochází k šikanování jedince na půdě školy. Oběti v důsledku šikanování vzniká psychická fyzická či materiální újma. Rodiče tedy mají právo po škole požadovat náhradu této škody.

Trestní zákon obsahuje jednotlivá ustanovení týkající se výše a druhu trestů, které je možné za dané chování uložit a které je pachatel nucen strpět – trestní sazbu. Dle trestního zákona lze mladistvím, osobám starším 15 a mladším 18 let, uložit jen určité tresty: trest veřejně prospěšných prací, trest propadnutí věci, peněžitý trest, pokud je osoba již výdělečně činná. Možné je mladistvým uložit i trest odnětí svobody. Trestní sazba se ovšem u mladistvých snižuje na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí překročit 5 let a spodní hranice 1 rok. Pokud je ale mladistvým spáchán trestný čin, jehož stupeň nebezpečnosti je pro společnost zvláště nebezpečný, a za který trestní zákon ukládá výjimečný trest, může soud takovému pachateli uložit trest odnětí svobody až ve výši 5 až 10 let.

2 Právní ochrana učitelů v České republice a na Slovensku

Nejen z řad České republiky se na Slovensko dlouho snášela vlna kritiky za jejich ekonomickou opožděnost, za kterou vděčí vládě prezidenta Mečiara. Za jeho vlády došlo ke vzrůstu státního dluhu, korupci a také k opoždění v integraci do mezinárodní struktury, především EU a NATO. To vše je dnes již minulostí.

V současné době dosahuje ekonomický růst Slovenska maximálních čísel, Slovensko se tak dostalo mezi vyspělé státy a v některých oblastech, jako právě v oblasti školství, předčilo i Českou republiku., která v mnoha směrech Slovenskem bohužel opovrhovala. Nasnadě je proto srovnání českého a slovenského školského zákona.

Sloveská republika přišla s revoluční podobou školského zákona, která učitelům přiznala v boji s učitelskou šikanou určitá práva a zaručila jim tak alespoň částečnou ochranu. Čeští politici zrod tohoto nového školského zákonapřijali poněkud s úsměvem. Dle jejich slov bylo jeho vytvoření i přijetí úspěšáno. Je sice pravdou, že v praxi není uveden příliš dlouhou dobu, a že jeho nedostatky se teprve praxí prokážou, ale kladně musíme ocenit alespoň snahu slovenských zákonodárců zajistit svým pedagogickým pracovníkům bezpečí a jejich právní ochranu.

Slovenští politici si byli dobře vědomi akutnosti společenské situace a přijetím školského zákona udělali velký krok vpřed. Situace ohledně šikany nenechává chladné ani naše politiky. Bohužel však nebyli a dosud ještě nejsou schopni nějaké větší intervence, která by vedla ke zlepšení. A právě tento fakt pobuřuje učitele, kterým v boji s šikanou zůstávají prakticky holé ruce.

2.1. Školský zákon Slovenské republiky

Dne 22. 5. 2008 schválili poslanci Národnej rady SR návrh zákona o výchově a vzdělávání, který byl parlamentu předložen ministrem školství SR a předsedou vlády Jánem Nikolajem. Prezident Slovenské republiky ho podepsal 17. 6. 2008 a zákon vstoupil v platnost 1.9.2008. Zákon č. 245 /2008 Z.z. o výchově a vzdelávání (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonic tak nahradil do té doby platný školský zákon č.29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol.

Nový školský zákon bylo nutné přijmout hned z několika zásadních důvodů. Dosavadní zákon dostatečně neupravoval práva a povinnosti žáka a jeho zákonných zástupců, nedostatečně řešil státem tolik vyžadovaný obsah vzdělávání, nebyly v něm vůbec definovány pojmy, jako je např. standard či vzdělávací program a především – neexistovala zde žádná právní ochrana učitele.

Oblast výchovy a vzdělávání byla chaoticky upravována hned několika předpisy. Na základě toho tak docházelo k nejasnostem. Zákon č. 29/1984 Sb. byl dokonce devatenáctkrát novelizován. Zákon č.29/1984 vystihoval a bral v potaz pouze podmínky doby, v které byl vytvořen a přijat. Vůbec nebral na vědomí pokrok doby, politické, sociální a společenské změny. O výchovných a vzdělávacích změnách ani nemluvě. Bylo proto nezbytně nutné vytvořit jeden jediný závazný předpis, který by otázky výchovy a vzdělávání komplexně upravoval. Jeho úkolem bylo, aby výsledky výchovy a vzdělávání byly kompatibilní s výchovně vzdělávacím systémem ostatních států Evropské unie.

Nutné bylo změnit i práva a povinnosti v oblastech přijímání a ukončování vzdělávání. Zanedbané byly bohužel i oblasti, jako jsou dobré podmínky pro studium specificky zaměřených oborů. Nový zákon se stal základem připravované školské reformy a samotné školy se jím začaly řídit počátkem školního roku 2008. Zákon nově definuje školskou soustavu a slovenský vzdělávací rámec tak zasahuje do evropského kontextu. Poprvé v historii byl zaveden státní vzdělávací program, který dává školám možnost vytvořit si vlastní školské vzdělávací programy. Hlavním úkolem nového školského zákona o výchově a vzdělávání je komplexní právní úprava na zabezpečení výchovy a vzdělávání a příprava absolventů na práci a na život a začlenění práva Evropské unie do systému SR.

2.1.1. Učitel jako veřejně chráněná osoba

Na Slovensku si závažnost a tíživost problematiky šikany učitelů uvědomují naprosto jasně. I u nich bylo zaznamenáno několik případů napadení učitele žákem. Slovenští politici se, na rozdíl od těch našich, ovšem k této problematické situaci postavili čelem a začali ji urgentně řešit. *"V dějinách slovenského školství budou mít pedagogičtí pracovníci poprvé svůj vlastní zákon, který bude řešit jejich práva*

a povinnosti, jejich postavení a kontinuální vzdělávání," říká mluvčí ministerstva školství Dana Španková.²⁴

Je obecně známo, že právní ochraně dětí je věnováno mnoho pozornosti. Kdo však zajistí právní ochranu učitelům před samotnými dětmi? Tato otázka na Slovensku vyvolala diskusní vlnu, která vyústila v přiznání faktu, že situace je na tolik neúnosná, že je nutné do nového školského zákona ochranu učitelů zahrnout.

Ministerstvo školství požadovalo pro pedagogické pracovníky původně **postavení veřejného činitele**. Slovenští poslanci tento vládní návrh však zamítli. Jedním z důvodů bylo, že pedagogickým pracovníkům nebyla svěřena veřejná moc, kterou obecně veřejný činitel disponuje. Kritika se zde snesla také za to, že status by pro ně v případě pochybení znamenal mnohem přísnější potrestání než doposud. Objevila se obava, že by si tuto možnost mohli uvědomit rodiče dětí a učitelův případný prohřešek by mohl být označen za zneužití pravomoci veřejného činitele.²⁵

Změny postavení pedagogů v zákoně se však učitelé dočkali. Poslanci jim na místo statusu veřejného činitele přiznaly **status chráněné osoby**. Za útok na učitele jako chráněnou osobu bude tak hrozit vyšší trestní sazba než doposud. Za chráněné osoby jsou v současném slovenském trestním zákoně považovány také děti, těhotné ženy, nemocní a staří lidé.

Školy začaly k prevenci agresivity dětí také pomalu, ale jistě využívat možnosti instalování kamer do tříd. Někteří z učitelů měli zpočátku problém s vyučováním pod dohledem, ale nakonec si zvykli a především si uvědomují, že kamery jsou zde právě pro jejich ochranu. Kamerových systémů stále přibývá. Nejvíce jich je registrováno v Košicích.

V tomto ohledu lze jednoznačně říci, že Slovensko je oproti nám o krok napřed. Jejich nový školský zákon je myšlenkou právní ochrany učitelů zcela revoluční a my se od nich, dle mého názoru, máme v této oblasti co učit.

24 HAVRANOVÁ, R. *IHNed.cz* [online]. c1996 [cit. 2009-10-24]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-33900910-slovenske-ucitele-brani-kamery-a-nyni-i-zakon>>. ISSN 1213-7693:

25 HAVRANOVÁ, R. *IHNed.cz* [online]. c1996 [cit. 2009-10-24]. Dostupný z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-37577330-ucitele-na-slovensku-chrani-proti-zakum-specialni-zakon>>. ISSN 1213-7693.

2.1.2. Změny v oblasti výchovně vzdělávacího procesu a soustavy

Zákon č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov nahradil platný zákon z roku 1984, přesněji zákon č. 29/1984 Sb. O soustavě základních a středních škol a také zákon č. 279/1993 Z.z. o školských zařízeních. Jak jsem se již zmínila, má to bezesporu velký přínos pro změny v oblasti legislativy. Zákon přinesl změny hned v několika oblastech, především v oblasti výchovně-vzdělávacího procesu a výchovně-vzdělávacího programu.

Díky němu se tak zkompletnila legislativní úprava veškerých školských zařízení, jakými jsou například speciálně výchovná zařízení, zařízení výchovného poradenství a prevence, školy pro děti se speciálně-vzdělávacími potřebami.

V potaz bylo nutné vzít závazné předpisy Evropské unie, které se řeší problematiku výchovy, vzdělávání a odborné přípravy. Nový školský zákon je proto tedy musel přijmout a do legislativy začlenit.

V **oblasti výchovně vzdělávacího procesu** došlo ke změnám, kde byla nově definována práva a povinnosti dětí, žáků a jejich zákonných zástupců. Největší změna se obecně týká dvojúrovňového vzdělávacího modelu, díky němuž bude výuka uskutečňována na úrovni státní a školní. V praxi to znamená, že státní program sice určí pro všechny školy povinné učivo, ale jednotlivé školy si obsah tohoto vzdělání upraví dle svých představ právě na základě školského programu.

Ve školách bude tak vzdělávání a výchova probíhat prostřednictvím výchovného programu, jehož povinný obsah bude ovšem určován státem – státním vzdělávacím programem, jak je definováno v §6 zákona č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Školy budou profilované školským vzdělávacím programem, kterému je v novém zákoně věnován §7, přičemž profilace školských zařízení bude vyjádřena výchovným programem, jak stojí v §8 zákona č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.²⁶

Školy a školská zařízení se staly součástí tzv. „Školského registru“ obsahujícího nejen soupis veškerých škol, ale i registr jednotlivých žáků²⁷.

²⁶ Slovenská národná strana [online]. 2006 , 7.4. 2008 [cit. 2009-10-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.sns.sk/clanky/zmeny-ktore-prinesie-novy-skolsky-zakon-894.html>>.

²⁷ §157 zákona č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Jedním z hlavních cílů bylo zvýšit kvalitu výchovy i vzdělání. Zaveden proto byl monitoring a hodnocení kvality výchovy a vzdělávání, který bude sledován Národním ústavem certifikovaných měření vzdělávání pro sledování zkvalitňování výchovně-vzdělávacího procesu.

Vyřešen byl i problém přeplněných tříd. Poprvé byl pevně stanoven maximální počet dětí ve třídách. V prvním ročníku se počet snížil z 29 studentů na 22.²⁸ Výjimku může udělit pouze Školská inspekce. Snížení maximálního počtu studentů ve školách jde ovšem ruku v ruce se zvýšením požadavku na více učitelů a více učebních prostorů.

Změny se dostalo i učebním materiálům. Žáci se budou učit dle učebnic, při jejichž schvalování bude součástí schvalované doložky i určení lhůty její platnosti.

Nejvíce změn čekalo tedy základní a střední školy. Pro základní školy bylo poprvé v historii definované tzv. domácí vzdělávání, individuální vzdělávání, na I.stupni základní školy. Takové vzdělávání může žákovi poskytnout jen osoba, která je vystudovaným pedagogem, která úspěšně splnila klasifikační předpoklady pro pedagogického pracovníka pro I.stupeň ZŠ.²⁹

Novinky zákon přinesl i do hodnocení. Žáci jsou nyní hodnoceni kombinací klasifikace a slovního hodnocení na I. stupni základních škol. Specifika hodnocení jsou uvedena v §55 zákona č. 245/2008.

Dále je nově stanoveno, že žák by měl ovládat alespoň dva cizí jazyky. V praxi by to mělo vypadat tak, že první cizí jazyk by měl být vyučován již od třetího ročníku základní školy a druhý by měl přibýt v šestém ročníku základní školy. .

V **oblasti výchovně vzdělávací soustavy** došlo k následovným změnám. Do vzdělávací soustavy byly poprvé oficiálně zařazeny mateřské, jazykové a základní umělecké školy, kterých se dotkly změny i v oblasti výchovně-vzdělávacího procesu. Přesněji je zde umožněno dosáhnout stupně odborného uměleckého vzdělání na těchto základních uměleckých školách³⁰.

Jedním z milých překvapení se stalo zavedení bezplatné výchovy a vzdělávání v posledním roce mateřské školy. Samotné školy, orgány místní správy na úseku školství a Státní školská inspekce tímto zákonem dostaly za úkol vytvořit kontrolní

²⁸ §29 odst. 5, písm. b) zákona č.245/2008, Z.z. o výchově a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákoníc

²⁹ §24 zákona č. 245/2008, Z.z. o výchově a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákoníc,

³⁰ § 49 zákona č.245/2008, Z.z. o výchově a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákoníc

mechanismus, díky kterému se bude moci lépe dosahovat kvalitní výchovy a vzdělávání.

Zákon se dotkl v neposlední řadě i učebních osnov, v kterých bude stanoven základní minimální obsah a komunikační úroveň. Přesné vymezení úrovně náročnosti jednotlivých vzdělávacích aktivit určí výkonové standardy, které budou obsahovat i návrhy efektivního hodnocení a měření.

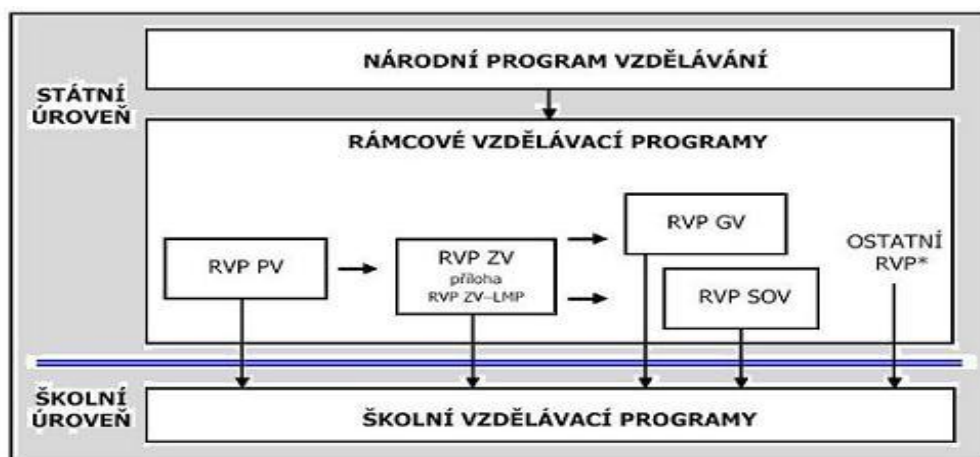
2.2 Školský zákon České republiky

V České republice je platným školským zákonem zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.³¹ Na jeho základě už několikátým rokem probíhá školská reforma, často označovaná také za kurikulární reformu. Za jejím zrodem stojí Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, jeden z ústředních orgánů státní správy, v jehož čele stojí ministr školství. Působnost tohoto orgánu je vymezena zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR v aktuálním znění.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) byl schválen 24.8. 2004 spolu s Rámcově vzdělávacím programem pro základní vzdělání. Do tohoto programu se promítly nové principy vzdělávání a došlo tak ke změně systému kurikulárních dokumentů. Vytvořily se dvě úrovně - státní a školská úroveň. Státní úroveň představuje tzv. Bílá kniha (Národní program pro rozvoj vzdělávání) a rámcové vzdělávací programy vymezující pravidla pro jednotlivé fáze vzdělání - předškolní, základní a střední. Na školní úrovni jsou koncipovány školní vzdělávací programy, dle kterých se výuka na jednotlivých školách uskutečňuje.

³¹ Sbírka zákonů č. 317/2008 Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn,

Systém kurikulárních dokumentů³²

Zdroj: Wikipedie [online]. 1995 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1mcov%C3%BD_vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%AD_program>

Legenda:

- o *RVP PV*: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
- o *RVP ZV-LMP*: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
- o *RVP GV*: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
- o *RVP SOV*: Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání

2.2.1. Školský zákon a školská reforma

Zmíněná reforma má jednotlivým školám přinést větší svobodu, kterou zajistil vznik Rámcově vzdělávacích programů. Školám tak byla do vlastních rukou svěřena moc zhotovit si vlastní Školský vzdělávací program.³³ Učitelé díky tomu získali určitou vlastní autonomii, nejsou již tak úzce svazováni tradičními osnovami, kterých se museli dříve držet. Mohou do výuky přenést své dosavadní zkušenosti a představy o výuce. Samo MŠMT zhotovilo Manuál pro tvorbu ŠVP, dokument obsahující představy, jak

³² Wikipedie [online]. 1995 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1mcov%C3%BD_vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%AD_program>

³³ §5 zákona č.317/2008 Úplné znění zákona č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn

by měl ŠVP vypadat a jak ho utvořit. Základním školám byla zákonem tedy dána povinnost utvořit si vlastní ŠVP a od 1.9.2007 dle něj vyučovat na prvním a šestém ročníku

Reforma byla a bude do praxe zaváděna dle MŠMT však postupně. Začalo se předškolním vzděláváním, postupovalo se přes základní ke střednímu vzdělávání. Postupně se k nim přidaly a přidají i jiné typy škol, které jsou vázány na vytvoření daného RVP a následné dvouleté období, v kterém se vytvoří školní vzdělávací program.

Školská reforma se nese ve znamení Desatera školské reformy. MŠMT vytvořilo propagační letáky obsahující hlavní teze reformy, které jsou určené především rodičům žáků. Jejich hlavním cílem je zvýšit informovanost rodičů, ve stručnosti jim objasnit, co vlastně školská reforma přináší

Za hlavní cíl reformy MŠMT považuje zpřístupnit a zefektivnit vzdělávací proces. Je to dáno především tím, že současná doba je plná technických pokroků jdoucích ruku v ruce s neuvěřitelným množstvím informací, které je nezbytně nutné nějak vyfiltrovat a následně zpracovat. Nutné je orientovat se na rozvoj životních dovedností – komunikovat, umět řešit problémy, být schopný spolupráce, být zodpovědný za své jednání.³⁴ Nabytím těchto schopností, dovedností a osobnostních vlastností se člověk stává adaptabilní, má větší možnost uplatnění. Výsledky by měly být viditelné i v zaměstnanosti, efektivitě práce, na evropském trhu práce a v neposlední řadě v konkurenceschopnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR provedlo různé projekty nejen na podporu ale také na monitoring a analýzu celého procesu reformy. Je ovšem pravda, že první ucelené a zcela objektivní výsledky můžeme očekávat až po ukončení celé jedné etapy vzdělání na daném stupni, to je 4-5 let. Výzkum probíhal v různých oblastech. A hlavním cílem bylo zjistit, jaké jsou dosavadní výsledky reformy.

Podrobná analýza Bílé knihy (Národní program pro rozvoj a vzdělávání), přesněji analýza naplňování cílů zde stanovených, proběhla 30.4.2008. Výsledek byl však takový, že Bílá kniha svou úlohu nesplnila.³⁵

³⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy : Desatero školské reformy [online]. 2006 [cit. 2009-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/desatero-skolske-reformy>>.

³⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy : Analýza Bílé knihy [online]. 2006 , 20.6.2009 [cit. 2009-11-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/analiza-naplnovani-cilu-vzdelavani>>.

S touto analýzou probíhala současně také Analýza nálezů pedagogického výzkumu na téma obsah a cíle vzdělávání (tzn. kurikulum), výuka, školní klima, učitelské vzdělávání. Tato analytická studie vznikla v rámci analýzy naplňování cílů Bílé knihy (2001) a shrnuje nálezy pedagogických výzkumů z let 2001-2008 v oblastech jako jsou kurikulumní dokumenty, kultura školy, výuka a učitelské vzdělávání.³⁶

Podotknout musíme, že analýza potvrdila, již zmíněný aspekt zhoršujícího se klimatu třídy. Nekázeň a nevhodné chování žáků se nutně promítlo i do kvality výuky. Za závažný problém je právem považována šikana, jejíž nejběžnější vyskytující formou je forma verbální, projevující se zejména nadáváním a následným zesměšňováním. Nejběžnější reakcí po setkání se s tímto patologickým jevem, byla ignorace a utajení faktu, že byl žák šikanován

2.2.2. Nulová právní ochrana učitelů

Jak již jsem se zmínila, prokázalo se, že školský zákon má své trhliny. K tomuto názoru se začíná pomalu ale jistě dospívat také díky společenským změnám, na které tento zákon v žádném případě nemyslí.

Na mysli mám především problematiku agresivity žáků vůči svým učitelům. Právní ochrana našich pedagogických pracovníků je doposud bohužel prakticky nulová.

Oproti tomu děti samotné jsou zákonem chráněny ze všech stran. Sociálně právní ochrana dětí je v České republice poměrně silná. Je zajištěna především zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn, dále ji upravují normy jako jsou zákon o rodině (Zákon č.94/1963 Sb.,zákon o rodině), trestní zákon (zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon), trestní řád (zákon č. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním), zákon o sociálním zabezpečení (zákon č.100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení) a zákon o péči o zdraví lidu(zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu)³⁷

Nikdo však ale nepomyslel na to, že by to mohlo být naopak a dospělý člověk - učitel – se stal obětí dětí, studentů. V politickém spektru i mezi pedagogy samotnými se

³⁶ Srov. JANÍK, T., a kol: Kurikulum-výuka-školní klima-učitelské vzdělání, Analýza nálezů pedagogického výzkumu (2001-2008), Masarykova univerzita Brno,

³⁷ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. :Sociálně - právní ochrana dětí, Vzdělávací institut ochrany dětí, Praha, 2007, s. 11

rozjela diskuze, jak je jejich právní ochrana nedostačující, a jak by se mohla do budoucna změnit. Podstatného impulzu se pedagogické veřejnosti dostalo po tom, co byl na Slovensku učitelům přiznán již zmíněný status chráněné osoby. Vnesen byl tedy požadavek, aby k obdobnému řešení přistoupila i Česká republika. Naše politická scéna se však k tomuto tématu otáčí zády a zavírá před ním oči. Diskuze zatím bohužel nikam nevedou.

Učitelům se tak dostalo možnosti svým politikům připomenout doby, kdy se Slovensku „vysmívali“ za jejich zaostalost. Teď však dokázali zkoncipovat a uvést do praxe prvopočátky právní ochrany učitelů, to, na co Česká republika zatím ani nepomyslela. Čeští politici se však brání a na svou obhajobu argumentují, že aktuální školský zákon a tudíž i reforma na pedagogické pracovníky pmyslí. e tu přeci standard kvality profese učitele, který jim slibuje za “dobře odvedenou práci” lepší finanční ohodnocení.

Je pravdou, že zákon má v plánu učitelům zajistit lepší zázemí a lepší pracovní podmínky, ale i v této oblasti doposud nebyly podniknuty žádné výraznější kroky. Bývalý ministr školství Ondřej Liška, trval na tom, že je nezbytně nutné se na podmínky pedagogické práce dívat v širším kontextu, a že je třeba se zamyslet nad možnostmi učitelova kariérního růstu, nad odměňováním jeho práce, nad motivací a nad celkovým pracovním prostředím, v kterém se pedagog ocitá. Za hlavní úkol bylo zvoleno najít možnou schůdnou cestu, jak podpořit aktivní a profesionální učitele, protože oni jsou těmi, kteří uvedou reformu v praxi. Tato teorie má však do praxe daleko, učitelé zatím žádné změny nepocítují. Díky snaze naší politické scény se mohou setkat jen s názorem, že nejsou kvalitním učitelem.

Český stát připouští, že zde není žádný speciální zákon, který by se dokázal postarat o bezpečí svých pedagogických pracovníků a zajistit jim právní ochranu před nezvladatelnými žáky. Je tedy nasnadě myšlenka, jak naše učitele před dětmi ochránit, zda jim také přiznat status veřejně chráněné osoby či přijmout nějaká mechanická řešení, aby došlo k eliminaci výskytu nežádoucího agresivního chování dětí.

3 Řešení šikany učitelů

Jakákoli právní ochrana učitelů či záruka jejich bezpečí v aktuálním školském zákoně oporu tedy bohužel nenašla. Řešení se stále hledá. Podílejí se na něm orgány jako jsou MŠMT, IPPP (Institut pedagogicko-psychologické poradny) a Školské odbory, které chtějí zvláštní ochranu svých pedagogických pracovníků prosadit za jakýchkoli okolností

České školství uznává, že je hledání možné schůdné cesty z této situace naprosto namístě. Ovšem jedná zcela bezvýsledně. Na téma šikany pedagogů jsou vedeny odborné diskuze a uskutečňují se různé analýzy situace, na jejichž bázi výsledků se následně pokouší o stanovení potenciálních východisek.

Se šikanou pedagogických pracovníků se setkávají i v jiných státech. Ve většině z těchto zemí už byla přijata určitá opatření, která by měla zefektivnit boj proti tomuto fenoménu.

3.1 Východiska z hlediska IPPP, MŠMT

Za zcela zásadní jsem považovala získat názor a stanoviska samotného MŠMT. Bylo mi sděleno, že se touto problematikou přímo nezabývá a odkázalo mně na IPPP (Institut pedagogicko-psychologické poradny), orgán, jenž je přímo řízený MŠMT. Jedná se o orgán, do jehož působnosti spadá oblast poradenských služeb pro školy a školská zařízení v oblasti preventivní, pedagogicko psychologické, speciálně pedagogické, a v oblasti další vzdělávací cesty

Jménem IPPP se mi vyjádřila PhDr. Leona Běhounková, která narovinu přiznává, že z legislativního hlediska bohužel toto téma nepatří k aktuálně řešeným a tudíž nám nemohla poskytnout žádné oficiální informace. Běhounková nám však opět potvrdila, že je na toto téma vedena odborná diskuze, která si klade za cíl najít možná řešení. Dle jejích slov Institut uznává, že se jedná o velmi spornou otázku. Bohužel však přiznala, že nelze poskytnout jakákoli platná stanoviska, které by IPPP zaujímalo.

Na druhou stranu mi však poskytla informaci, že organizace se přiklání k možnosti přijetí statutu veřejně chráněné osoby pro učitele. Tato možnost připadá však v úvahu jen za přesně a jednoznačně definovaných podmínek a přesném postupu řešení učitelova případného napadení.

V odborné diskuzi se dotýkají sporného bodu, kterým je možné zneužití tohoto postavení. Panuje zde také obava z toho, že by autorita mohla některými pedagogy být vydobývána mocenskými principy, které však nemají s těmi pedagogickými zcela nic společného.

Sama Běhouňková se domnívá, že prevenci šikany nepomůže zastrašování, a že osvědčené preventivní metody nejsou represivního charakteru, ale naopak skrze zážitkovou pedagogiku a cílený rozvoj celého spektra psychosociálních kompetencí dětí i pedagogů.

3.1.1. Statut veřejného činitele

Určité řešení ale mají odboráři, kteří se domnívají, že by učitelům mohla pomoci příprava na tyto krizové situace. Odboráři se pro učitele také snaží domoci nějakých prostředků, které by jim zajistili větší bezpečnost ve školách. Českomoravský odborový svaz pracovníků školství původně požadoval, aby pro učitele byl přijat statut veřejného činitele, který je definován dle § 89 odst. 9 Zákon č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

O tento statut žádali odboráři již delší dobu. MŠMT toto postavení pro učitele navrhlo ve svém zákoně o pedagogických pracovnících. Nakonec však byla tato pasáž vyňata.

Důvodů bylo hned několik. Tím hlavním je fakt, že toto postavení nepřináší jen ochranu, ale také více odpovědnosti. Především jde o trestné činy, jako je zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158, Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon) a maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (§ 159, Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon). Proti učitelům by se tento statut mohl obrátit, mohli by být trestáni mnohem snáze než v současnosti a to i za různá nedbalostní provinění související s výkonem jejich práce. Pokud by učitelům byl tento statut přiznán, museli by tak jako všichni veřejní činitelé přiznávat a zveřejňovat svůj majetek, tak jako to dělají například politici. Tento fakt se učitelům samotným samozřejmě právem nezamlouvá.

Dle ředitele legislativního a právního odboru MŠMT Miroslava Šimůnka za současných okolností, současné právní úpravy, statut veřejného činitele učitelům přiznat nelze. Trestní zákon vedle výčtu osob, na které se toto postavení vztahuje, obsahuje ještě dvě nezbytně důležitá kritéria, které veřejný činitel musí splňovat. Prvním znak učitelé splňují, vykonávají veřejně prospěšnou činnost. Druhou podmínku ovšem

nesplňují. Nemají úřední moc, nejsou vybaveni určitými pravomocemi. A právě z tohoto důvodu jim statut přiznán být v současné době nemůže.³⁸

Nutná by byla markantní změna v oblasti trestního zákona, čímž by se ovšem rozšířil okruh zákonem chráněných osob, kterých by díky této změně nadále přibývalo. Prakticky dalším negativem je, že by se netýkal slovních útoků na učitele. V této oblasti šikany by statut veřejného činitele nepomohl, protože trestný čin, slovní útok na veřejného činitele, byl zrušen.

Složitější řešení tohoto problému by ale mohlo být i v tom, že by byla pedagogům přiznána ochrana plynoucí z postavení veřejných činitelů. A to i za předpokladu aniž by se na ně, vzhledem k rozsahu jejich pravomocí a charakteru jejich činnosti, vztahovala ustanovení o trestných činech veřejných činitelů.³⁹

Trestní zákon ovšem nabízí i jiné možnosti určité ochrany učitelů. Nabízí se, aby soudci v rámci platného znění přihlíželi k faktu, že útok na učitele v sobě skrývá vyšší společenskou nebezpečnost. Při rozhodnutí by se tak mohli pohybovat v horní polovině trestní sazby (umožňuje to § 34, Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon).

Za další možnost by mohlo být považováno řešení, aby útok na pedagoga byl uveden mezi přitěžujícími okolnostmi (§ 34, Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon). Učitel by se tak stal jakousi „zvláště chráněnou osobou“.

Statut veřejného činitele je tedy velmi sporným tématem. Přináší s sebou pozitiva i negativa.

3.1.2. Kurzy pro pedagogy

Jak již jsem poznamenala, šikana je dějem dynamickým a často nepředvídatelným. Učitel je jako její oběť vystaven jen těžko představitelnému psychickému tlaku, kdy je nucen v krátkém časovém rozmezí zaujmout určitý adekvátní postoj a řešit situaci vhodným způsobem na místě.

Mnoho učitelů bývá však v této nestandardní situaci naprosto zaskočeno. Pedagog v tuto chvíli nebývá často schopen adekvátně reagovat. Tato nestandardní situace ho

³⁸ Srov. ŠVANCAR, R. *Učitelské noviny : Má být učitel veřejným činitelem?* [online]. 2003 [cit. 2009-08-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=14&rok=04&odkaz=ma.htm>

³⁹ Srov. ŠVANCAR, R. *Učitelské noviny : Má být učitel veřejným činitelem?* [online]. 2003 [cit. 2009-08-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=14&rok=04&odkaz=ma.htm>

přivádí do rozpaků a učitel se často dopouští zkratovitého jednání či atak ze strany studenta ignoruje. Je jen těžko představitelné, jak se pedagog v takovéto situaci cítí, co se v něm odehrává. Na jednu stranu si uvědomuje, že je ohrožena jeho autorita a že je nezbytně nutné zachovat se co nejlépe, na druhou však moment překvapení sehrává podstatnou roli.

Resort MŠMT přišel s návrhem přípravných kurzů a seminářů pro učitele, kde by se měli dozvědět o tom, jak se v takovýchto situacích chovat. V analýze modelových situací by jim tak byly vysvětleny chyby, kterých se pedagog často dopouští a následně by se společně hledalo vhodné řešení.

V kurzech by se učitelé setkávali s názory odborníků z oblasti psychologie a pedagogiky, kteří by jim poskytli informace, jak se zachovat. Důležitým aspektem je nezaujmut v komunikaci s agresorem konfrontační způsob komunikace, který by vedl k dalším agresivním útokům. Za základní doporučení je také bráno potlačit agresorův „vlastní pocit výjimečnosti“ nebo ji pokud možno alespoň nepodporovat. Pedagogičtí pracovníci by tak měli možnost rozvíjet se na těchto seminářích a kurzech. Získali by tam možnost vlastní sebereflexe a seberegulace.

Díky takovýmto kurzům by učitelé byli na nestandardní situaci jako je šikana v rámci možností připraveni. Samotní učitelé tento návrh nezavrhnou, ovšem domnívají se, že samotné kurzy šikanu nevyřeší. Do povědomí učitelů se sice dostane určitý vzorec toho, jak se zachovat v případě, že se stanou obětí šikany, ale k prevenci v této oblasti dle učitelů kurzy příliš nepřispějí.

3.2 Řešení šikany z pohledu učitelů

Těmi, kdo zažívají agresivitu dětí na vlastní kůži jsou však sami učitelé. Uvědomme si, že MŠMT se dostává informací o šikaně pedagogů pouze zprostředkovaně. A je možné, že pokud by se s ní setkali tváří v tvář, pochopili by snad, jak těžké to vlastně učitelé mají. Pohybují se jen v prostoru, který jim zákon jasně vymezuje a přitom jím nejsou absolutně zabezpečeni. Zůstávají jim bohužel prázdné ruce.

Domnívám se, že je tedy zapotřebí ptát se na názor samotných učitelů, začlenit je do celého procesu vytváření koncepce. Velmi pozitivně by mohly být oceněny v této oblasti jejich dosavadní zkušenosti s agresivitou dětí. Dle mého názoru není tedy

namísto vytvářet systém jejich ochrany bez jejich názorů, neboť se týká právě jich. Budou to především oni, kdo zakusí případná negativa v praxi.

Samotní učitelé by přivítali jakoukoli snahu našich zákonodárců v posílení jejich bezpečí. Navrženo již bylo několik alternativních řešení, ale ostatně tak jako vše, mají i tato řešení své klady i své zápory.

3.2.1. Kamerové systémy

Stále častěji se setkáváme ve školách s kamerovými systémy. Střeženy jsou především prostory jako šatny a chodby, které tak mají být prevencí proti krádežím a k ohlídání pořádku na chodbách. Pronesen byl návrh, aby kamery byly umístěny také do jednotlivých tříd a učeben.

Kladem tohoto požadavku je, že by chování žáků bylo monitorováno a mohlo se tak jejich případná agresivita ihned řešit a do jisté míry jí i předcházet. Ovšem je zcela nezbytné postupovat v této oblasti opatrně a korektně dle zákonů, aby nebylo zasaženo do soukromí všech aktérů..

Pedagogičtí pracovníci návrh umístění kamer přijímají poněkud rozpačitě. Kamery by uvítali, ale přiznávají, že se jim nelíbí fakt, že by nebyli monitorováni pouze žáci, ale i oni sami. Nezamlouvá se jim, že by tak mohla být sledována jejich výuka a v důsledku monitoringu by mohli být subjektivně kritizováni za někdy nevhodně zvolené učební praktiky. Někteří z nich přiznávají, že by se jich v hodinách zmocňovala nervozita, která by měla negativní dopad na probíhající výuku. Téma kamerového systému je tedy celkem sporné.

3.2.2. Statut veřejně chráněné osoby, veřejného činitele

Vedle statutu veřejného činitele existuje i možnost prosadit pro učitele statut veřejně chráněné osoby, který byl učitelům přiznán na Slovensku. Učitelům se přijetí tohoto statutu zamlouvá více, než přijetí spostavení veřejného činitele. Domnívají, že veřejných činitelů je v České republice snad až přespříliš. Vedle politiků, soudců, policistů a exekutorů jsou jimi také například lesnické, myslivecké či vodní strážce. Nárok si na tento statut činí v posledních dvou letech také lékaři, kteří byli mnohdy napadeni ve výkonu své služby. Učitelé se statutu veřejného činitele v několika

oblastech obávají. Především se jim nezamlouvá fakt, že by s ním byla spojena větší odpovědnost ze své funkce. Jejich jednání by v některých situacích mohlo být kvalifikováno jako zneužití pravomoci veřejného činitele, čehož by mohli zneužívat sami děti či jejich rodiče. Na učitele by tedy byla kladena markantní odpovědnost.

Domnívám se, že větší právní ochrana by negativně přispěla k nabourání pedagogovy přirozené autority. Respekt studentů vůči učitelům by se ještě více snížil. Negativní dopad by takové opatření mohlo mít i na vztahy mezi pedagogem a jeho studenty. Děti by takového postavení mohly vnímat jako odcizující, mohlo by v nich vzbuzovat spíše strach než přirozený respekt. Je nutno podotknout, že přirozený respekt a respekt „ze strachu“ jsou dvě naprosto odlišné dimenze. Pokud by dítě mělo pocit, že se svého učitele bojí nebo by se ho bát mělo, cítilo by vůči němu nedůvěru.

Dobré vztahy mezi učitelem a jeho třídou jsou jedním z hlavních pedagogických principů a bývají často stavěny především na základě již zmíněné důvěry a přátelství. Ano, dítě by samozřejmě mělo k učiteli vzhlížet s obdivem a s úctou, ovšem domnívám se, že obdivu a úcty se právní úpravou nedosáhne. Respekt by si učitel měl získat přirozenou cestou, oslovit svou třídu svou vlastní osobností, nikoli si ho vymáhat zákonem.

O mnoho schůdnější cestou se zdá tedy přijetí statutu veřejně chráněné osoby. Jedním z hlavních aspektů je skutečnost možnosti použití vyšších trestů za napadení zákonem takto chráněné osoby, avšak nemohla by zde být řeč o jakémkoli zneužití moci, neboť tento statut s sebou nenese svěřením veřejné moci, tak jako je tomu u statutu veřejného činitele.

3.2.3. Dočasné vyloučení ze škol

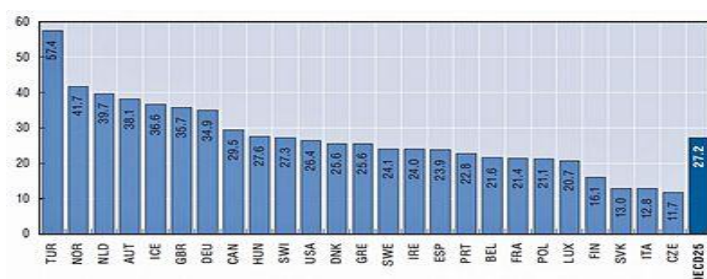
Někteří učitelé se nechali inspirovat Spojenými státy americkými. Američané přijali v boji s šikanou řešení, kterým je dočasné vyloučení ze škol na jeden či dva týdny. Trest má především apelovat na rodiče, aby se zamysleli nad výchovou dětí. Záznam o tomto trestu může být přitom pro děti zásadním problémem při hlášení se na střední školu.

Učitelé se na druhou stranu ale přiklánějí k názoru, že tento trest není pro dětské pachatel příliš adekvátní. Na vyloučení se dívají coby na nereálné řešení, neboť si myslí, že spousta dětí by tento typ trestu spíše přivítala. Neoblíbenost českých škol je bohužel

faktem, s nímž se české školsví potýká. Dokládá to průzkum, který provedla Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). V úterý 1.9.2009 byly u příležitosti zahájení nového školního roku zveřejněny výsledky rozsáhlého průzkumu zaměřujícího se na situaci dětí a mládeže v třicítce členských zemí. Na otázku, zda chodí děti rády do školy, české děti odpověděly kladně jen v 11,7%. V ostatních oblastech si Česká republika vedla však průměrně. Velmi milé bylo překvapení v oblasti výsledků šikany. České děti jsou jedny z nejméně šikanovaných v rámci OECD.

Pedagogové se domnívají, že efektivnějším trestem by bylo jednání se sociálním úřadem a následné odebrání dítěte na určitou dobu z rodiny.

Oblíbenost školní docházky⁴⁰

Oblíbenost školní docházky u dětí v členských zemích OECD. Data pocházejí z 25 zemí, údaje z Austrálie, Japonska, Koreje, Mexika a Nového Zélandu chybějí.

Zdroj: <http://www.novinky.cz/domaci/177852-pruzkum-oecd-nejmene-oblibene-jsou-ceske-skoly.html>

3.2.4. Bezpečnostní rámy a detektory

Jedním z návrhů, který by učitelé přivítali, je vybavit školy elektronikou, která by dokázala u vchodu do školských prostor odhalit mobily či zbraně. Inspirace přišla opět ze Spojených států, kde jsou žáci při vchodu do budov kontrolováni detektory a bezpečnostními rámy. Školy se tak snaží zabránit tomu, aby žáci do škol pronášeli zbraně a předměty, které do školy nepatří. Je to jeden ze způsobů, kterým se americké školy snaží zabránit bujení agresivity a násilí mezi svými studenty, a předcházet tak nešťastným událostem, jako jsou útoky na studenty.

Monitorovány by tak byly i mobilní telefony, které se stávají pomalu, ale jistě základní výbavou každého studenta. Učitelé jsou pro to, aby nošení mobilních telefonů

⁴⁰ FIALA, L. *Novinky.cz : Průzkum OECD: Nejméně oblíbené jsou české školy* [online]. 2003 [cit. 2009-08-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/177852-pruzkum-oecd-nejmene-oblibene-jsou-ceske-skoly.html>>

do školy bylo zakázáno. Důvodů je hned několik. Nejen, že žáci při hodinách pomocí nich ustavičně vyrušují, ale mobilní telefony se staly nástrojem zmíněné kyberšikany.

Výslovný zákaz nošení mobilů do škol nikdy vyhlášen nebyl. Panuje obava z toho, aby nebylo napadeno právo osobní svobody dítěte. Pokud však někde došlo k eliminaci výskytu mobilních telefonů při výuce, většinou se jednalo o domluvu mezi učitelem a žáky.

Pedagogická veřejnost se v této oblasti zabezpečení v podstatě jednohlasně shoduje. Domnívá se, že umístěním detektorů by se v boji s šikanou a agresivitou jednalo o prvotní a také o celkem účinnou zbraň.

Problémem by se ovšem mohly stát finance. Pořízení takových zařízení je poměrně nákladné a otázkou je, kdo by je financoval. V resortu školství bohužel na takovéto řešení nejsou prostředky. Jedinou možností by bylo, kdyby si je zčásti školy dotovaly samy. To je však pro české školy prakticky nereálná možnost.

3.3 Vlastní koncepce řešení

Domnívám se, že pokud chceme skutečně eliminovat výskyt šikany a situací vedoucích k ní, bude nezbytné přijmout ucelený komplex možných řešení. Jedině tak docílíme skutečné efektivity. Dle mého názoru nepostačí přijmout pouze jeden jediný prostředek a doufat, že bude stačit. Přijmout statut veřejně chráněné osoby či instalovat kamery do škol dostačujícím řešením rozhodně nebude.

V oblasti prevence bych za ideální možnost řešení této problematiky považovala umístění detektorů a kamerových systémů do školních prostor. Samozřejmě si uvědomuji, že zavedení kamerových systémů by pro jednotlivé školy znamenalo velký zásah do financí, jimiž většina z nich bohužel ani nedisponuje. Resort Ministerstva školství by však mohl zvážit možnost alespoň částečné dotace a uvolnit tak část financí. Skvělé by také bylo, kdyby si školy sehnaly sponzory. Kamerové systémy i detektory se v mnoha případech osvědčily. Je nutné si uvědomit, že technický pokrok doby je nezadržitelný a děti jsou pod jejím vlivem čím dál vynalézavější. Kamerové systémy a detektory by nevyřešily pouze oblast šikany učitelů, ale zamezily by tak celkově výskytu agrese ve školách.

Sama se přikláním k názoru, že mobilní telefony do škol skutečně nepatří. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že narušují výuku. Studenti nejsou dostatečně koncentrovaní a při

hodinách si s nimi hrají. Nemluvě o tom, že jsem se osobně přesvědčila, že se s jejich pomocí dá podvádět při testech, kdy si žáci „esemeskují“ správné odpovědi. Školy mají určité, a dle mého názoru celkem velké pravomoce. Nasnadě by tedy bylo zakomponovat zákaz vnášení mobilních telefonů do škol do školního řádu. Přiznávám, že zde hrozí, že se mnohým rodičům tento fakt příliš zamlouvat nebude. Rodiče mají rádi o svých dětech přehled. Zákaz by mohli vnímat jako narušení osobní svobody svých dětí. Na školách však je spojit se s rodiči a zasvětit je do problematiky související s používáním mobilních telefonů ve školách. Není tomu ještě tak dávno, co jsme o mobilních telefonech neměli ani ponětí a běžný život jsme si bez nich představit dokázali. Pokud jsou ve školách instalovány zamykatelné skříňky, děti by si mohly své mobilní telefony ukládat zde. Děti by po skončení vyučování měly možnost opět být ve styku se svými rodiči. Domnívám se, že by to bylo řešení, které by bylo přijatelné pro obě strany, jak pro rodiče, tak i pro samotné školy. Tento zákaz by měl komplexně pozitivní dopad. Zabránilo by se tak nejen šikanování pomocí mobilních telefonů - kyberšikaně, ale došlo by i ke zkvalitnění výuky, která by nebyla neustále narušována, a děti by byly mnohem více koncentrovanější na výuku.

Za žádoucí bych považovala i uvolnění financí na kurzy pro pedagogy, v nichž by se učitelé dozvěděli, jak v případě, že se stanou obětí agrese svých studentů, postupovat. Musíme si připustit, že současné děti agresivní skutečně jsou a jak už jsem podotkla, vděčíme za to bohužel mnoha faktorům. Je zapotřebí se k této situaci postavit čelem a smířit se s tím, že může nastat okamžik, kdy se s tímto faktem setkáme na vlastní kůži. Kurzy a semináře by naše učitele na tyto situace mohly alespoň částečně připravit. Učitelé by byli seznámeni s tím, jak v daných situacích postupovat, jak reagovat, či jak zamezit tomu, aby k těmto situacím vůbec docházelo. Na místě by bylo, kdyby si školy organizovaly semináře ve svých vlastních prostorách. Pro učitele by bylo určitě mnohem příjemnější a praktičtější účastnit se jich v rámci svého pracoviště, než na školení dojíždět. Domnívám se, že kurzy by působily pozitivně nejen v oblasti prevence šikany, ale také by pozitivně přispěly k případnému řešení samotného aktu šikany.

Za naprosto nezbytné považuji však legislativní řešení šikany. Pokud již jsou zákonem chráněni policisté, úředníci, exekutoři či myslivci, nechápu, proč by bezpečí v našem zákoně nemohli najít i naši učitelé. Uvědomme si, že jsou to lidé, kteří vykonávají povolání, jež je přínosné pro celou společnost. Jsou to právě oni, kdo dbají o naše blaho, jsou to oni, kterým za mnoho vděčíme a bez nichž bychom se v mnohých případech neobešli. Je v našem společném zájmu chránit je a zabezpečit jim podmínky,

v nichž své povolání vykonávají. Uvědomme si, jak se asi cítí lékař pomáhající podnapilému zraněnému, jenž na něj pod vlivem alkoholu zaútočí. Jeho posláním je pomáhat. Vykonává svou práci a snaží se vám pomoci a odměnou mu za to všechno je fyzický útok? A obdobné je to i s učiteli.

Není tedy divu, že mnoho kvalitních lékařů a učitelů odchází za lepšími podmínkami do zahraničí. Můžeme se tedy pozastavovat a znepokojoval nad faktem odlivu učitelů a lékařů, když jejich vlastní stát jim není schopen zaručit bezpečí, jednu ze základních potřeb člověka.

Doposud jsem se zmiňovala pouze o oblasti prevence. Pokud však budeme hovořit o situaci, kdy již k ataku ze strany žáka na učitele došlo, za zcela zásadní bych považovala postih tohoto agresivního chování. Ať už by byl trestán sám útočník či osoba pověřená vykonávat nad ním dohled - jeho rodiče.

Pokud by agresorem byla osoba nezletilá, měli by za její chování, dle mého názoru, nést zodpovědnost její rodiče, tak jako je tomu například v případě odpovědnosti za škodu způsobenou nezletilým, jak stanovuje §422 občanského zákoníku. Dle tohoto ustanovení nezletilý odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Společně s ním však za škodu odpovídá i ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Pokud nezletilý, který způsobí škodu, není pro svoji nedostatečnou duševní vyzrálost schopen ovládat své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu pouze ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Pokud však osoba nabyla zletilosti (dosažením věku osmnácti let či uzavřením sňatku), za škodu odpovídá výhradně ona. Zákon vychází ze skutečnosti, že dosažením zletilosti nabývá fyzická osoba způsobilost k právním a tím pádem i k protiprávním úkonům a sama tak odpovídá za své jednání a tedy i za škodu, kterou svým jednáním může způsobit.⁴¹

Role rodičů je ve výchově dítěte naprosto nepostradatelná, dítě se od nich mnohému učí. Přejímá od nich jejich vzorce chování, názory a postoje, a to jak ty dobré, tak bohužel i ty špatné. Dle mého názoru je tedy na místě připisovat jim odpovědnost za jednání svých potomků. Jsem si vědoma toho, že se jedná o poněkud radikální názor, ovšem domnívám se, že pokud jim zákon připisuje odpovědnost za škodu způsobenou jejich dítětem (§422, občanský zákoník), mohl by jim přiznat i odpovědnost za útok na učitele. Na místě by tedy byla změna zákonů.

⁴¹ §422, zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník

Závěr

Přesvědčila jsem se o tom, že resort ministerstva školství si je o výskytu šikany učitelů naprosto vědom, stejně jako o jejich nedostatečné právní ochraně. Ministerstvo přiznává, že situace je více než znepokojivá, ovšem žádnou koncepci řešení doposud stanovenou nemá a podniknutí platných kroků v této oblasti v nejbližší době bohužel také neplánuje. Určité hypotézy prý již vytvořilo a v současné době jen čeká na jejich ověření.

Oprávněně se však domnívám, že není zcela na místě označit jejich počínání za příliš produktivní. Doposud se naši zákonodárci vyjádřili pouze k tomu, co považují za naprosto nemožné a nepřijatelné řešení situace - přijetí statutu veřejného činitele.

Resort ministerstva školství však na svou obhajobu podotýká, že je zapotřebí mnohem hlubších analýz problému, aby se tak do budoucna vyhnulo případným chybám a nedostakům, které by ukvapené přijetí jistých opatření v praxi přineslo. Odvolává se také na fakt, že učitele na holičkách zcela neponechává. Vytvořen byl standard kvality učitelské profese, který jim má být v jejich povolání v první řadě nápomocen. Standard má být nástrojem pro zlepšování úrovně kvalifikace našich učitelů, má jim zajistit možnost profesního růstu jdoucí ruku v ruce s lepším platovým ohodnocením. Naši učitelé by ovšem veškerou iniciativu mnohem raději viděli v oblasti zcela jiné, v oblasti své právní ochrany. Pokud budeme o standardu hovořit v souvislosti s šikanou učitele, nemůžeme si nepovšimnout reakce samotných učitelů. Standard je jimi vnímán především jako manuál, dle kterého se učitelé mají roztřídit na ty schopné a na ty neschopné. Nezřídka se bohužel setkáme s názorem, že právě neschopný učitel je původcem své vlastní šikany. Dle mého názoru je však naprosto nevhodné hledat chybu v první řadě právě u nich, ale uznávám, že je to pro naše politiky mnohem jednodušší, než zkoncipovat jejich komplexní právní ochranu. Spomá je také otázka, kdo a podle jakého měřítko bude kvalitu či nekvalitu našich pedagogů v praxi hodnotit.

Učitelé tedy zůstávají v boji s nezvladatelnými žáky opravdu bezmocní. V našich zákonech nenašli žádnou oporu, jenž by jim byla schopna zaručit bezpečí. A přitom jsme si dokázali, že je možné vytvořit efektivní, v praxi poměrně realizovatelnou ochranu.

Nepostačí však přijetí jen jednoho izolovaného opatření, přiznat učitelům postavení veřejně chráněné osoby. Pokud má být řešení v praxi efektivní, je nutné učinit více možných změn, které by na sebe navazovaly, vzájemně se doplňovaly a vytvářely by tak systematicky ucelený komplex. Takovým řešením by mohla být koncepce, jenž by byla postavená na opatřeních beroucích v potaz jak oblast prevence, tak samotný postup v případě, kdy již k napadení učitele došlo. Statut veřejně chráněné osoby by tedy mohl být doplněn například o opatření jakými je instalace detektorů a kamerových systémů do škol, zákaz nošení mobilních telefonů do školních zařízení, kurzy pro pedagogy, v nichž by se učitelé dozvěděli, jak mají, popřípadě nemají, v těchto nestandardních situacích, jako je napadení žákem, reagovat, jaká opatření mají přijmout a jak postupovat.

Otázkou také zůstává, jak v oblasti šikany učitele vnímat roli rodičů. Mnoho učitelů se na vlastní kůži přesvědčilo o tom, že rodiče výskyt šikany učitelů dávají za vinu v první řadě především jim samotným. Rodiče se svých dětí velmi často zastávají. Dle jejich názoru je evidentní, že učitel, na kterého si žáci dovolili zaútočit je neschopný a neumí si ve třídě vydobýt respekt. Takový učitel selhal a nemá ve škole tedy co dělat. Dle mnohých rodičů tedy jen děti terorem svých učitelů poukazují na jejich neschopnost.

Já se ovšem domnívám, že je třeba hledat chybu na zcela opačné straně, právě u rodičů. Rodina, jako primární skupina, má na výchově a komplexním vývoji dítěte zásadní podíl. Dítě si z rodiny odnáší hodnoty, názory a postoje. Pokud je rodičovská výchova zanedbána, či zcela chybí, má to pro dítě fatální důsledek a odráží se to komplexně v jeho chování. Troufám si tedy říci, že je vhodné hledat za agresí našich dětí především pochybení v rodičovské výchově.

Dle mého názoru by měli rodiče za chování svých dětí zodpovídat. Na místě by tedy bylo projednání odpovědnosti za jednání dětí. Zákon podobné ustanovení již zná (viz. §422 občanského zákoníku), mohlo by se tedy jednat pouze o jeho rozšíření, které by bylo aplikovatelné na oblast šikany učitele. Obávám se však, že se ani této změny zákona v nejbližší době bohužel nedočkáme.

Nejmenší překážku spatřuji v oblatech, v nichž může jisté kroky učinit škola sama. Na mysli mám především začlenění zákazu nošení mobilních telefonů do školního řádu. Uvědomuji si však, že zde hrozí riziko odporu rodičů, kteří by jej mohli vnímat jako omezování svobody dětí. Nabízí se také možnost instalace detektorů a kamerových systémů do budov škol. Je však bohužel evidentní, že kamerové systémy a detektory

jsou pro jednotlivé školy nákladnými investicemi. Většina škol bohužel nedisponuje takovými finančními prostředky, aby si nákup těchto zařízení mohla dovolit. Myslím si však, že by bylo v zájmu našeho školství vyčlenit si alespoň část financí a jejich pořízení alespoň částečně dotovat. Školy by bezpochyby jejich finanční pomoc přivítaly a v boji s učitelskou šikanou by tak mohlo dojít k prvnímu závaznému kroku.

Těmi, kdo zažívají agresi našich dětí na vlastní kůži, nejsou naši zákonodárci, ale jsou to právě učitelé. Domnívám se, že je více než vhodné, ptát se v první řadě na jejich názor, vycházet z jejich vlastních zkušeností a začlenit je do tvorby koncepce tak, jako se stalo při definování standardu kvality profese učitele, neboť to budou právě učitelé, kdo zakusí případné zavedení závazných opatření do praxe.

Čeští učitelé tedy snahy našich zákonodárců urgují, avšak ti jakoby před situací zavírali oči. Učitelé se setkávají s neochotou našich politiků. Ti si prý nejdříve chtějí počkat, jak dopadne přijetí statutu veřejně chráněné osoby na Slovensku v praxi, a až na základě těchto výsledků začnou o jeho přijetí reálně uvažovat.

Nalezení východiska ze situace šikany učitelů, je bohužel tedy v nedohlednu. A tak našim učitelům nezbývá nic jiného, než trpělivě čekat, jak analýzy a průzkumy dopadnou, a věřit, že naši zákonodárci budou v této oblasti více než aktivní a přijetí určitých závazných kroků budou urgovat.

Použitá literatura

Knihy a časopisy

- BENDL, S.: *Prevence řešení šikany ve škole* 1.vyd. Praha. ISV nakladatelství 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9
- ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele* 1.vyd. Praha. Portál 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X
- FISCHER, S., Škoda, J.: *Sociální patologie*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- HUBER, B.: *Psychický teror na pracovišti*, 1.vyd. Praha: Neografia, 1995. 143 s. ISBN 80-85186-62-4.
- JANÍK, T., a kol: *Kurikulum-výuka-školní klima-učitelské vzdělání, Analýza nálezů pedagogického výzkumu (2001-2008)*, Brno, Masarykova univerzita, 2009. 73 s. ISBN: 978-80-210-4771-6
- KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*, 1.vyd. Praha: Portál 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X
- PAŘÍZEK, V.: *Učitel v nezvyklé školní situaci*, 1.vyd. Praha: 1990. 104 s. ISBN 80-04-23897-1
- PRŮCHA, J.: *Vzdělávání ve světě*, 1.vyd. Praha: Portál 1999. 320 s. ISBN 80-7178-290-4
- ŘÍČAN, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1.vyd. Praha: Portál 1995. 95 s. ISBN 80 – 7178-049-9
- ŠPECIÁLOVÁ, Š: *Sociálně právní ochrana dětí*, 1. vyd. Praha Vzdělávací institut ochrany dětí, Praha 2007, 36 s., ISBN 978-80-86991-27-6

Zákony:

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon č. 245/2008, Z.z. o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů
- Zákon č. 317/2008 Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn

Elektronické zdroje:

- FIALA, L. *Novinky.cz : Průzkum OECD: Nejméně oblíbené jsou české školy* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/177852-pruzkum-oecd-nejmene-oblibene-jsou-ceske-skoly.html>>
- HAVRANOVÁ, R. *IHNed.cz* [online]. Dostupný z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-37577330-ucitele-na-slovensku-chrani-proti-zakum-specialni-zakon>>. ISSN 1213-7693.
- HAVRANOVÁ, R. *IHNed.cz* [online]. 1996 Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-33900910-slovenske-ucitele-brani-kamery-a-nyni-i-zakon>>. ISSN 1213-7693
- *Job3000* [online]. 2007 []. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakprace/cast1.aspx>>>
- *Listina základních práv a svobod*, [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>
- LIŠKA, O. *Blog.aktuálně.cz : Autorita učitele a úloha rodičů* [online]. 1999 Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/ondrej-liska.php?itemid=4776>>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Analýza naplnění cílů Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (Bílé knihy) v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání*, [online]. Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/AV_evaluace_BK.pdf>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Desatero školské reformy*, [online]. Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/desatero-skolske-reformy>

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky*, [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky>>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice Bílá kniha*, Tauris, 2001 [online]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/BilaKniha.pdf>>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Novela zákona přináší zlepšení postavení pedagogických pracovníků*, [online]. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/novela-zakona-prinasi-zlepseni-postaveni-pedagogickych-pracovniku>>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Rámcový vzdělávací program*, [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/novela-zakona-prinasi-zlepseni-postaveni-pedagogickych-pracovniku>>
- *Slovenská národná strana* [online]. 2006, Dostupný z WWW: <<http://www.sns.sk/clanky/zmeny-ktore-prinesie-novy-skolsky-zakon-894>>
- ŠVANCAR, R. *Učitel'ské noviny: Má být učitel veřejným činitelem?* [online]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=14&rok=04&odkaz=ma.htm>
- ŠVANCAR, R.: *Učitel'ské noviny: Kdo je to vlastně \"kvalitní učitel\"* [online]. 2003 Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/n_obsah_clanku.php?id=1403>
- *Wikipedie* [online]. 1995 Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1mcov%C3%BD_vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%AD_program>
- *Wikipedie : šikana* [online]. 1995. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ikana>>.